

PETI DEO

Dodatak

Dobri primeri u borbi protiv korupcije

Dobri primeri u borbi protiv korupcije¹

Napomena: Ovo je "živa arhiva", koja se neprestano preispituje i dopunjava. Nijedan od ovde predstavljenih dokumenata nije savršen, ali svaki od njih ima određenu vrednost. Vaše komentare i sugestije za druge dokumente koji bi mogli da nađu mesto u ovoj arhivi možete slati autoru na e-mail jeremypope1@compuserve.com, faksom na (+44.20) 7610-1550 ili ih uputiti poštom kancelariji Transparency International (TI) u Londonu, na adresu 16-18 Empress Place, London SW6 1TT, United Kingdom.

1. Pristup informacijama

● Australija 1982: Zakon o slobodi informisanja

Cilj ovog zakona je određivanje obima prava na pristup informacijama koje se nalaze u posedu australijske savezne vlade. Zakonom je vlada obavezana da javnosti učini dostupnim informacije o radnjama koje preduzimaju ministarstva i drugi državni organi. Zakon posebno obezbeđuje da svako ko stupa u određene odnose sa ministarstvima i državnim organima ima pravo na pristup informacijama koje se odnose na pravila i pravnu praksu koji se u takvom odnosu primenjuju. Zakonom je takođe omogućeno opšte pravo pristupa informacijama koje se u formi dokumenta nalaze u posedu ministarstava, pojedinih odeljenja državne uprave i organa vlasti, koje je ograničeno jedino izuzecima koji su neophodni radi zaštite osnovnih javnih interesa, kao i privatnih i poslovnih interesa drugih lica, a koje su prikupili ili koje poseduju organi vlasti. Zakon takođe sadrži pravilo o tumačenju, koje je stvoreno kako bi se olakšalo i unapredilo obelodanjivanje informacija u kratkom roku i po niskoj ceni. U zakonu se nalaze i odredbe koje se odnose na ispravke podataka o ličnosti, žalbe ombudsmanu i postupku pred administrativnim tribunalom za žalbe.

● Australija, Novi Južni Vels, 1989: Zakon o slobodi informisanja

Ovaj zakon određuje obim prava na pristup informacijama u posedu vlade i obezbeđuje da podaci koje vlada ima, a koje zalaze u privatnost građana, ne budu nepotpuni, netačni, zastareli, odnosno takvi da dovode u zabunu. Ovi ciljevi bi trebalo da se ostvare tako što se obezbeđuje da: a) informacije o radnjama koje vlada preduzima budu dostupne javnosti; b) svako ima zakonsko pravo da dobije pri-

stup dokumentu koji se nalazi u posedu vlade, osim u slučaju da postoji razumna potreba da takav pristup bude ograničen, kako bi vlada mogla da funkcioniše na odgovarajući način; c) svako ima pravo da traži da se informacija koja se nalazi u posedu vlasti, a koja se na njega odnosi, izmeni ukoliko postoji neki od predviđenih razloga. Zakon sadrži i odredbe o internoj kontroli odluka koje se odnose na obelodanjivanje informacija, kao i odredbe o postupku po žalbi pred ombudsmanom i sudom.

● Australija, Viktorija 1982: Zakon o slobodi informisanja

Predmet ovog zakona je sličan saveznom zakonu iz iste godine. Njime se obezbeđuje pristup informacijama u posedu vlade, kao i drugih organa koji su konstituisani na osnovu zakona države Viktorija. Javnosti je omogućen pristup informacijama o radnjama vlade i drugih organa uprave i omogućeno je opšte pravo pristupa informacijama koje se u formi dokumenata nalaze u posedu ministarstava i drugih organa državne uprave.

● Australija, Kvinslend: Zakon o slobodi informisanja iz 1992. i Objašnjenja uz Zakon o slobodi informisanja iz 1991.

Ovim zakonom se pružaju tri važna prava: 1) opšte pravo na pristup svim dokumentima u posedu vladinih službi, osim onih koji su izuzeti kako bi se zaštitio rad vlade, poslovne tajne i poverljiva dokumenta o ličnosti, 2) pravo na uvid i ispravku podataka o ličnosti i 3) pravo na informacije o strukturi i funkcijama vladinih službi.

● Belize, 1994: Zakon o slobodi informisanja

Ovim zakonom se pruža pravo pristupa zvaničnim dokumentima vlade i drugih organa javne vlasti, koje je ograničeno kod dokumenata koji pripa-

¹ Svi dokumenti o kojima se govori u ovom poglavlju su dostupni u internet izdanju ove knjige na engleskom jeziku, na veb-sajtu www.transparency.org

daju određenim kategorijama. Zakonom se takođe omogućava pretraživanje spisa koji se odnose na vladine finansijske transakcije, ugovore i slično. Žalbe na kršenje odredaba ovog zakona razmatra ombudsman.

● **Kanada: Zakon o pristupu informacijama iz 1982 (dopunjen 31.12.1998)**

Ovim zakonom se omogućava svim kanadskim državljanima i licima sa stalnim boravkom u toj zemlji, pristup informacijama koje se nalaze u spisima pod kontrolom vladinih institucija u skladu sa sledećim načelima: vladine informacije treba da budu dostupne javnosti; izuzeci treba da budu ograničeni i jasno određeni; odluke o obelodanjivanju informacija u posedu vlade treba da preispituje organ koji se nalazi van nje (nezavisni poverenik i/ili Savezni sud).

● **Hong Kong: Nacrt uredbe o pristupu informacijama**

Ovaj propis je pripremljen pre nego što je suverenitet nad Hong Kongom prešao na Kinu, i trebalo je da bude predstavljen u Zakonodavnom veću kao Zakon o privatnosti. To je onemogućio predsednik Veća zbog tvrdnje da, budući da propis ima finansijske implikacije, treba da bude odobren od strane guvernera. U stvarnosti, sredstva za sprovođenje ovog propisa bila bi minimalna. Nacrtom je predviđeno pružanje opšteg prava na pristup informacijama koje se u formi dokumenata nalaze u posedu, na čuvanju ili pod kontrolom vladinih službi ili javnih ustanova. Takođe bi bilo priznato pravo svakog lica da traži izmenu dokumenta koji sadrži nepotpune, netačne, zastarele ili podatke koji mogu dovesti u zabunu, a koji se na to lice odnose. Trinaest kategorija dokumenata bi bilo izuzeto iz opšteg režima, uključujući dokumente koji se odnose na pravosuđe, organe prisile i javnu bezbednost, međunarodne odnose, lične stvari, poslovne tajne, naučna istraživanja i advokatsku tajnu. Poverenik za žalbe (ombudsman) bi bio nadležan za preispitivanje odluka koje bi bile donošene na osnovu ovog propisa.

● **Irska, 1997: Zakon o pristupu informacijama**

Ovaj zakon priznaje pravo svakog lica na pristup svim dokumentima koji se nalaze u posedu državnih organa, uz izuzetke propisane zakonom. Njime se propisuje procedura pristupa, pravo na izmenu podataka o ličnosti koji su nepotpuni, netačni ili koji dovode u zabunu, a odluke donete u primeni ovog zakona preispituje poverenik za informacije. Takođe, obezbeđeno je i pravo na žalbu Vrhovnom sudu.

● **Južna Koreja: Zakon o obelodanjivanju informacija državnih organa i javnih službi**

Ovim se zakonom priznaje pravo građana na informacije i obezbeđuju se načini za pristup podaci-

ma u posedu države, lokalnih vlasti i institucija koje država finansira. Propisana je procedura za pružanje uvida u informacije, a u slučaju da zahtev bude odbijen, i pravo na žalbu u trostepenom postupku. U prvom stepenu žalba se upućuje organu koji je odbio da pruži uvid, zatim drugostepenom organu nadležnom po odredbama upravnog postupka, a u trećem stepenu sudu, na osnovu propisa o upravnim sporovima. Postoji osam vrsta informacija kod kojih je pristup informacijama isključen.

● **Novi Zeland, 1982: Zakon o službenim informacijama**

Svrha ovog zakona, koji je zamenio stari iz 1951, može se opisati na sledeći način: a) da se postepeno uvećava dostupnost službenih informacija narodu Novog Zelanda, kako bi se obezbedilo njegovo delotvornije učešće u pripremi i sprovođenju zakona i državne politike, kao i da se pospeši javna odgovornost ministara i službenika; b) da svako može, na odgovarajući način, da pristupi službenoj informaciji koja se na njega odnosi; c) da se službene informacije zaštite u obimu koji je u skladu sa javnim interesom i očuvanjem privatnosti. Ombudsman je ovlašćen da preispituje odluke koje donesu ministarstva u primeni ovog zakona.

● **Švedska, 1989: Zakon o slobodi štampe**

Član 2 ovog zakona pruža svakom švedskom fizičkom ili pravnom licu pravo na pristup službenim dokumentima. Zakonom se određuje značenje termina "službeni dokument" i opisuju okolnosti u kojima se pravo na pristup može na osnovu zakona ograničiti.

● **Uganda, 1955: Ustav, član 41 (pravo na pristup informacijama)**

Ovom odredbom se garantuje pravo svakog građanina na pristup informacijama u posedu države ili bilo kojeg njenog organa, osim kada je verovatno da bi izdavanje informacije moglo da ugrozi bezbednost ili suverenitet države ili da bi moglo da ugrozi pravo na privatnost drugog lica.

● **SAD: Zakon o slobodi informisanja (deo 552 poglavlja 5 Kodeksa SAD)**

SAD su bile pionir u otkrivanju prava na pristup informacijama. Izvorni zakon, koji je usvojen 1966, ustanovio je obavezu saveznih vlasti da dozvole pristup većini dokumenata koji su u njihovom posedu. Istoimeni zakon iz 1974. je imao za cilj da popravi postupak, koji je prema prethodnim odredbama bio nesprovodiv, u isto vreme ostavljajući sudovima da odrede da li je određeni dokument na odgovarajući način klasifikovan u grupu koja ne podleže obaveznoj obelodanjivanja. Pored ovog, značajni su i Zakon o privatnosti iz 1974 (koji pruža građanima pravo da pregledaju i isprave dokumente koji sadrže podatke koji se na njih odnose), Zakon o ispravnom izveštavanju o kreditima (na osnovu kojeg građani imaju

pravo na uvid u dokumente koji se odnose na njih, a koje poseduju kreditne agencije), Zakon o otvorenoj vladi (kojim se dozvoljava pristup javnosti sednicama određenih vladinih tela) i Zakon o "duvačima u pištaljku" (koji je osmišljen tako da pruži zaštitu od disciplinskih i drugih sankcija javnim službenicima koji obelodane nepravilnosti u radu, odnosno informaciju o kršenju propisa, lošem upravljanju, većim gubicima javnih sredstava ili zloupotrebi ovlašćenja, ukoliko postoje razumni razlozi koji ih upućuju da poveruju u istinitost takve informacije).

2. Javna odgovornost državnih funkcionera

● **Ustav Filipina iz 1987.**

Ustav sadrži 18 odredaba koje imaju za cilj da obezbede javnu odgovornost državnih funkcionera. To su odredbe koje se odnose na postupak razrešenja najviših funkcionera, uključujući i predsednika; osnivanje službi ombudsmana i specijalnog tužioca; povraćaj državne imovine koju su njeni funkcioneri pribavili na nezakonit način; deklaraciju imovine i obaveza; zabranu zaključivanja ugovora o zajmu i drugih poslovnih finansijskih sporazuma između visokih državnih funkcionera i finansijske institucije koja se nalazi u državnom vlasništvu ili pod njenom kontrolom.

3. Računovodstvena profesija

(u pripremi)

4. Upravno pravo

(videti: Sudska revizija)

5. Antikorupcijske agencije

● **Australija, Novi Južni Vels, 1988: Zakon o Nezavisnoj komisiji za borbu protiv korupcije**

Cilj ovog zakona je osnivanje Nezavisne komisije za borbu protiv korupcije i određivanje njenih funkcija. Zakonom se takođe definiše "koruptivno ponašanje", koje komisija može da istražuje. Radi obavljanja istrage nezavisna komisija može da svako lice pozove na javno saslušanje i da zahteva od njega da pod zakletvom pruži dokaze, odnosno da predoči neki dokument ili stvar. Ovim zakonom su osnovane i sledeće institucije: odbor za razmatranje rada komisije, koji čine članovi parlamenta i odbora zakonodavnog saveta i stalni skupštinski odbor za etiku. Cilj postojanja ovih odbora je pravljenje kodeksa ponašanja i davanje saveta u vezi sa etičkim standardima.

Australija, Novi Južni Vels: Na koji način se obezbeđuje odgovornost Nezavisne komisije za borbu protiv korupcije?

Komisija je sama sačinila tekst u kome se objašnjava na koji je način ona odgovorna prema narodu Novog Južnog Velsa. Odgovornost se obezbeđuje preko parlamenta te države i odbora za razmatranje rada komisije, kroz redovno izveštavanje komisije, kao i kroz kontrolu koju obezbeđuju ombudsman i sudovi.

● **Bocvana, 1994: Zakon o korupciji i privrednom kriminalu**

Na osnovu ovog zakona je osnovan Direktorat za korupciju i privredni kriminal, koji je, između ostalog, nadležan za istrage u slučajevima kada postoji tvrdnja ili sumnja da je izvršen prekršaj obuhvaćen tim zakonom, kada postoji tvrdnja ili sumnja da su prekršeni zakoni koji se odnose na poreze ili druge javne prihode, kao i onda kada se ponašanje nekog lica može povezati sa korupcijom. Direktorat takođe ispituje radnje i postupke državnih organa, sa ciljem otklanjanja onih koji su posledica korupcije, obrazuje javnost o lošim posledicama korupcije i učvršćuje podršku javnosti za borbu protiv korupcije. Ovim zakonom su po prvi put propisana neka krivična dela, poput posedovanja imovine čije se poreklo ne može objasniti.

● **Hong Kong, 1974: Uredba o nezavisnoj komisiji za borbu protiv korupcije**

Komisija je osnovana kao nezavisna institucija, pod neposrednom upravom i kontrolom guvernera. Rukovodioca komisije i njegovog zamenika postavlja guverner, dok rukovodilac bira ostalo osoblje. Komisija je zadužena za istragu u slučajevima prestupa iz Uredbe o sprečavanju podmićivanja, ispitivanje prakse i postupaka državnih organa koje su u vezi sa koruptivnim ponašanjem, davanje saveta radi otklanjanja korupcije, obrazovanje javnosti o štetnosti korupcije i snaženje podrške javnosti za borbu protiv nje.

● **Hong Kong: Memorandum o Odeljenju za sprečavanje korupcije**

Ovaj memorandum iz 1994. odnosi se na strukturu Nezavisne komisije za borbu protiv korupcije Hong Konga. U njemu se takođe govori o ulozi koju lica van te organizacije imaju u vezi sa davanjem saveta i vršenjem ispitivanja.

● **Jamajka, 1983: Zakon o nadzorniku vladinih ugovora**

Služba nadzornika vladinih ugovora je stvorena sa ciljem da u ime parlamenta vrši nadzor nad 1) zaključivanjem i sprovođenjem vladinih ugovora, kako bi se obezbedilo da odluka o zaključivanju bude doneta nepristrasno i uvažavajući razloge za i protiv, da ugovori nisu zaključeni ili otkazani na neodgovarajući ili nepropisan način, da sprovođenje svakog ugovora bude u skladu sa njegovim odredbama i 2) dodelom, izdavanjem, otkazivanjem ili obnavljanjem dozvola, sa ciljem da se obezbedi da ovi

postupci ne budu neodgovarajući ili nepropisni, kao i da se u svakom slučaju kada je to potrebno ispita da li je korišćenje dozvole u skladu sa postavljenim uslovima.

- **Singapur: Zakon o sprečavanju korupcije (odeljak 241)**

Ovim zakonom iz 1960. ustanovljava se Biro za istrage u slučajevima korupcije, propisuje se nekoliko krivičnih dela i omogućava istraga i krivično gonjenje u slučaju da do njih dođe. Zakon se primenjuje na građane Singapura, bilo da su oni učinili krivično delo u zemlji ili van nje.

- **Tajland, 1998: Nacionalna komisija za suzbijanje korupcije (Poglavlje 10, deo drugi Ustava)**

Član 297 Ustava omogućava stvaranje Nacionalne komisije za suzbijanje korupcije, koju čine predsednik komisije i osam stručnjaka. Članove komisije imenuje kralj, a njen cilj je ispitivanje zloupotrebe ovlašćenja i nepravičnih postupaka nosilaca javnih funkcija.

- **Uganda: Generalni inspektor vlade za zloupotrebe u javnim službama**

Generalni inspektor je zadužen za zaštitu i unapređenje ljudskih prava i vladavine prava u Ugandi, uklanjanje korupcije i zloupotreba u javnim službama. On je ovlašćen da preduzme neophodne mere u cilju otkrivanja, ispitivanja i prevencije korupcije u javnim službama, kao i da obezbedi da budu izmenjeni metodi rada i postupci javnih službi ako su bili podložni korupciji.

6. Državni tužilac

- **Australija, Kvinslend, 1993: Zakon o državnom tužiocu**

Ovim zakonom je ustanovljena služba državnog tužioca Kvinslenda kao deo vlade i određene su njene funkcije i ovlašćenja. Tužilac ima status ministra. Kada državni tužilac odluči da upotrebi ovlašćenje koje mu omogućava da pokrene istragu bez prethodne odluke direktora javnog tužilaštva, ili nasuprot njegovoj odluci, on mora u roku od tri dana da skupštini predoči izjavu u kojoj će navesti razloge za takvu odluku. Zakonom se takođe traži da državni tužilac objavi u službenom listu i predoči skupštini svako uputstvo u vezi sa funkcijama javnog tužilaštva koje izda u pisanom obliku.

7. Glavni revizor i standardi za reviziju

- **Australija: Savet australijskih i azijskih zemalja o glavnim revizorima, Memorandum o razumevanju u vezi sa nadzorom među jednakima**

Proces nadzora među jednakima je osmišljen radi pridržavanja principa i osnovnih vrednosti kao što

su objektivnost, integritet, nezavisnost, kvalitet i davanje mišljenja na osnovu jasnog istraživanja i analize. Nadzor među jednakima je potpuno ispitivanje rada revizorskih službi, u cilju utvrđivanja da li su one radile ekonomično i efikasno, da li su su bile delotvorne u vršenju dužnosti i da li su primenile standarde koji obezbeđuju odgovarajući kvalitet rada.

- **Međunarodna organizacija vrhovnih institucija za reviziju (INTOSAI): Deklaracija iz Lime o smernicama za rad revizije**

Ova deklaracija je usvojena na Devetom kongresu INTOSAI, koji je održan u peruanskom glavnom gradu Limi. Deklaracija se bavi pitanjima nezavisnosti revizije, njenim odnosom prema parlamentu, vladi i administraciji, ovlašćenjima, metodima rada, revizorima, razmenom znanja na međunarodnom nivou i izveštavanjem.

- **Međunarodna organizacija vrhovnih institucija za reviziju, 1992: Standardi revizije**

U junu 1992, INTOSAI je izmenila standarde koji su prvi put objavljeni 1989. Ove izmene posledica su prepoznavanja posebnih potreba onih zemalja u kojima su vrhovne institucije za reviziju ustanovljene u obliku računovodstvenog suda. O ovome postoji saglasnost među članicama organizacije. Standardi su "živ" dokument koji odražava u najvećem mogućem obimu trenutne trendove i pitanja u vezi sa metodologijom i praksom revizije.

- **Izrael, 1992 (5752): Zakon o internoj reviziji**

Zakonom se traži da se u svakom državnom organu sprovodi revizija od strane internih revizora. Među njegove funkcije spada ispitivanje da li su aktivnosti organa bile u skladu sa zakonom, odgovarajućom praksom upravljanja, moralom, ekonomičnošću, efikasnošću i da li su te aktivnosti doprinele postizanju ciljeva zbog kojih su preduzete.

- **SAD: Standardi za reviziju u vladi**

Ovo su izmene iz 1994, koje se odnose na ranije datu izjavu generalnog kontrolora SAD o standardima za reviziju u vladi.

8. Supervizija u bankama

- **Bazelski odbor za superviziju u bankama, 1977: Osnovni principi za delotvornu superviziju u bankama**

Bazelski odbor je izdao listu osnovnih principa za delotvornu superviziju u bankama na osnovu odobrenja guvernera centralnih banaka G-10. Lista se sastoji od 25 osnovnih principa koji treba da postoje da bi sistem za superviziju bio delotvoran. Namera je da ovi principi posluže kao smernica za super-

vizijska i druga javna tela u svim zemljama, kao i na međunarodnom planu.

9. Građanske povelje

- **Velika Britanija: Izjava o standardima odeljenja za građanske povelje**

Građanske povelje su ustanovljene u julu 1991, kao desetogodišnji program namenjen unapređenju kvaliteta javnih službi. Ove povelje predstavljaju izjavu vlade o tome šta narod može da očekuje od javnih službi. Trenutno postoje 42 povelje na centralnom nivou i više hiljada na lokalnom. One se primenjuju u svim javnim službama - školama, koledžima, bolnicama, u saobraćaju, opštinskim službama, policiji, vatrogasnoj službi, pošti, službama za zapošljavanje, carinama, poreskim službama i u nekim privatizovanim preduzećima (elektrodistribucija, vodovod, telekomunikacije, isporuka gasa). U poveljama se postavljaju standardi za svaku javnu službu i daje uputstvo o tome šta treba raditi ukoliko oni nisu postignuti.

10. Građansko pravo

(videti takođe Krivično pravo)

- **JAR: Hitovo posebno istražno odeljenje**

Istražna jedinica (koja je dobila ime po svom čelniku, sudiji Vilijemu Hitu) je imenovana u martu 1997. Imenovanje je izvršio predsednik JAR Nelson Mandela, na osnovu Zakona o posebnom istražnom odeljenju i specijalnom sudu, broj 74 iz 1996. Koncept odeljenja je nov i on omogućava da se vodi postupak u kojem će se tvrdnje o korupciji istražiti i o kojima će specijalni tribunal doneti odluku u građanskom postupku. Ovaj dokument je poslužio za stvaranje odeljenja, pokretanje istraga i podnošenje tužbi.

- **JAR: Zakon o posebnom istražnom odeljenju i specijalnom sudu, broj 74 iz 1996.**

Ovim zakonom je stvoreno posebno odeljenje radi obavljanja istrage o ozbiljnim zloupotrebama i malverzacijama u vezi sa upravljanjem državnim institucijama, državnom imovinom i novcem, kao i sa bilo kojom vrstom ponašanja koje bi pretilo da ozbiljno naškodi javnom interesu. Zakonom je takođe predviđeno osnivanje specijalnog tribunala radi presuđivanja u onim slučajevima koji se pojave kao posledica istraga posebnog odeljenja.

11. Međunarodne i međuvladine organizacije: kodeksi ponašanja

- **Evropska banka za obnovu i razvoj, 1991: Kodeks ponašanja**

Ovaj kodeks je usvojio odbor guvernera banke 15. aprila 1991, i on se primenjuje na sve funkcio-

nere i službenike banke, kao i na eksperte i konsultante koji rade za banku, ako je to navedeno u njihovim ugovorima. Kodeks se odnosi na pitanja kao što su poverljivost, poslovne veze, pokloni i počasti, političke aktivnosti, finansijski interesi, investicije, trgovinske aktivnosti i obelodanjivanje podataka.

- **Evropska banka za obnovu i razvoj, 1992: Obavezno uputstvo za primenu kodeksa ponašanja broj 1**

Cilj ovog uputstva bilo je razjašnjenje određenih odredaba kodeksa koje se odnose na dužnosti i odgovornost osoblja banke, kao i davanje smernica o tome koje će ponašanje Banka smatrati za neodgovarajuće ili neprihvatljivo.

- **Evropska unija: Kodeks ponašanja članova komisije**

U odredbi Ugovora koja se odnosi na Evropsku komisiju posebno se navodi da će njeni članovi uživati nezavisnost koja im je neophodna da svoje dužnosti vrše na opštu korist Zajednice. U obavljanju svoje dužnosti, oni ne smeju da traže ili da primaju uputstva od vlada ili drugih tela. Opšti interes takođe zahteva da se u svom javnom i privatnom životu članovi komisije ponašaju na način koji omogućava očuvanje dostojanstva njihove službe. Cilj kodeksa je rešavanje ovog pitanja, pre svega kroz postavljanje ograničenja aktivnosti koje članovi komisije mogu da vrše van nje, a da im nezavisnost ne bude ugrožena. Kodeks takođe pokriva neka pitanja vršenja dužnosti članova komisije. Među pitanjima kojima se kodeks bavi nalaze se: spoljne aktivnosti članova komisije, njihovi finansijski interesi i imovina, aktivnosti njihovih bračnih drugova, kolektivna odgovornost i poverljivost, pravila za misije, pravila za prijeme i profesionalnu reprezentaciju, primanje poklona i odlikovanja i sastav njihovih službi.

- **Evropska unija, 1999: Izvod iz Izveštaja mudraca**

Ovaj izvod se između ostalog usredsređuje na "zajedničko jezgro minimalnih standarda" koji obavezuju nosioce javnih funkcija u odsustvu posebnih pravila ili kodeksa ponašanja koji bi se na njih mogli primeniti. U očima "mudraca", što je viši položaj, to su i standardi ponašanja zahtevniji.

12. Kodeksi ponašanja za sudije i zaposlene u pravosuđu

- **Sudski savet Kanade, 1998: Etički principi za sudije**

Ovaj dokument je pripremila radna grupa kanadskog sudskog saveta, u koju su bile uključene četiri sudije Vrhovnog suda i jedan teoretičar. Cilj je bio da se da koncizan, ali sveobuhvatan skup principa za rešavanje mnogih teških pitanja sa kojima se su-

sreću sudije u svakodnevnom životu i radu, kao i da se stvori čvrsta osnova za unapređenje razumevanja uloge sudija u društvu i etičkih dilema sa kojima se oni često susreću.

- **Tanzanija, 1984: Kodeks ponašanja službenika u pravosuđu**

Ovaj kodeks je usvojila Konferencija sudija i magistrata održana u Aruši marta 1984. Kršenje odredaba kodeksa stvara osnovu za disciplinsko sankcionisanje.

- **SAD, Virdžinija, 1999: Kanoni sudijskog ponašanja za dobro Virdžinije**

Ovi kanoni su usvojeni kroz interna sudska pravila. Njihov cilj je ustanovljenje standarda etičkog ponašanja sudija. Dokument sadrži opšte izjave, poseban skup pravila po pojedinim pitanjima, kao i komentare. Tekst kanona je autoritativan, dok komentari pružaju savete i smernice koje treba poštovati kako bi se ostvarili zacrtani ciljevi.

13. Kodeksi ponašanja u privatnom sektoru

- **British Petroleum, 1993: Kodeks poslovnog ponašanja**

Ovaj kodeks je izdao predsedavajući BP 27. avgusta 1993.

- **Evropska banka za obnovu i razvoj: Komplet smernica o standardima i dobroj praksi u biznisu**

Prepoznajući da uspeh neke kompanije ne zavisi samo od dobre strategije, stručnog rukovodstva, dobrih proizvoda i pogodnog tržišta, već i od održavanja odnosa sa drugima od kojih kompanija zavisi - kupcima, deoničarima, zajmodavcima, zaposlenima, dobavljačima, opštinama u kojima radi i organima vlasti, Banka je formulisala ovaj komplet smernica kao nešto što dobronamerni zajmodavci i investitori očekuju od kompanija da slede.

- **Korporacija FMC: Etički kodeks i Smernice za ponašanje u biznisu**

Etički kodeks postavlja principe kojima treba da se rukovode zaposleni korporacije u svakodnevnom radu. Smernice odražavaju politiku korporacije i njenih ispostava u zemlji i inostranstvu u vezi sa političkim prilozima, plaćanju vladinih službenika, plaćanjem provizije, odgovarajućim procedurama u računovodstvu i podmićivanjem u trgovini.

- **Kompanija General Electric: Izjava o etičkoj praksi u biznisu**

Ovaj dokument se primenjuje na sve zaposlene u kompaniji, i odnosi se posebno na neke vidove plaćanja (kao što su mito, uzvratna davanja, pokloni, prilozima i trošenje za zabavu), kao i na političke priloge.

- **Nezavisna komisija za borbu protiv korupcije Hong Konga: Korporativni kodeks ponašanja**

Komisija je pripremila ovaj dokument za one korporacije koje su zainteresovane da formulišu svoj kodeks ponašanja. Njegov cilj je da prikaže praktične načine za uključivanje smernica u kodeks i da demonstrira razne mogućnosti i okolnosti za formulisanje kodeksa ponašanja. Dokument daje prikaz raznih slučajeva, situacija i primera koji mogu poslužiti za uzor, a sadrži i model na osnovu koga se može sačiniti kodeks ponašanja.

- **St. George's House, fondacija Windsor, fondacija Al Albait i forum arapskih ideja iz Amana, 1993: Etički kodeks u međunarodnom poslovanju za hrišćane, muslimane i judaiste**

Posle niza međuverških konsultacija tri monoteističke religije - hrišćanstva, islama i judaizma, grupa učenih ljudi, sveštenika i poslovnih ljudi pripremila je deklaraciju sa opštim pregledom učenja tri religije u vezi sa etičkim pitanjima i poslovnom praksom. Ona odražava koncept pravde, međusobnog poštovanja, pomaganja i poštenja koji je zajednički u sve tri religije.

- **Međunarodna trgovinska komora, 1996: Pravila ponašanja za suzbijanje iznuđivanja i podmićivanja**

MTK je organizacija koja ima 63 odbora širom sveta i preko 7000 kompanija-članica iz 130 zemalja. Ona teži podsticanju međunarodne trgovine i investicija, kao i pravila ponašanja u međunarodnom poslovanju. Cilj ovih pravila ponašanja je samoregulacija u međunarodnom biznisu. Ova pravila su opšte prirode i njima se određuje šta se može smatrati dobrom trgovinskom praksom u oblastima na koje se odnose pravila, ali ona nemaju snagu propisa. Stalna komisija koju je MTK ustanovila ima, između ostalog, zadatak da obezbedi da preduzeća i poslovne organizacije primenjuju njena pravila.

- **Međunarodna federacija radnika u tekstilnoj i kožarskoj industriji, 1997: Nacrt kodeksa o radnoj praksi**

Ovaj model kodeksa je federacija preporučila kompanijama, ugovaračima, podugovaračima i dobavljačima.

- **Korporacija ITT: Kodeks korporativnog ponašanja**

Ovaj izvod iz kodeksa ponašanja korporacije se odnosi na pitanja korupcije i nezakonitih radnji, političkih aktivnosti, odnosa sa državnim službenicima i trgovačkim agentima.

- **Nemačka asocijacija proizvođača medicinskih proizvoda i radna grupa nemačkih ustanova zdravstvenog osiguranja, 1997: Kodeks ponašanja u vezi sa istraživanjem, razvojem, proizvodnjom, distribucijom i nabavkama medicinskih proizvoda**

Ovaj kodeks je zasnovan na propisima EU, i namenjen je proizvođačima, distributerima, zaposlenima u medicinskim institucijama i drugim službama koje su u vezi sa istraživanjima, razvojem, izradom, distribucijom i nabavkama medicinskih proizvoda. Kodeks je osmišljen tako da obezbedi pozitivno nadmetanje u okviru sistema zdravstvenog osiguranja, tako što ustanovljava praktična pravila sa ciljem poštovanja "visokih etičkih principa", nalaže ispunjenje zahteva u vezi sa medicinskim istraživanjima i medicinskom industrijom i u isto vreme pomaže da se "poveća nivo transparentnosti i izbegnu prekršaji i neodgovarajući razvoj događaja".

- **NYNEX: Kodeks poslovne etike**

Ovi izvodi se odnose na zabavu i poklone i primenjuje se na menadžere i službenike. Kodeks takođe sadrži odredbu koja se odnosi na izveštavanje o prekršajima, kao i o nezakonitim, neetičkim ili prevarnim radnjama u kompanijama NYNEX.

- **OECD 1997: Smernice za multinacionalna preduzeća**

Ove smernice su preporuke zemalja članica OECD za multinacionalne kompanije koje rade na njihovoj teritoriji. Smernice su sačinjene s obzirom na probleme koji se mogu pojaviti zbog međunarodne strukture takvih preduzeća, i postavljaju standarde za aktivnost takvih preduzeća u raznim zemljama. Pridržavanje ovih smernica je dobrovoljno.

- **Grupa kompanija Shell Kraljevine Holandije, 1997: Izjava o opštim principima u biznisu**

Ovaj dokument koji je predsedavajući upravnog odbora izdao marta 1997. postavlja ciljeve, dužnosti i ekonomske principe kompanije i usredsređuje se na integritet u biznisu, političke aktivnosti, zdravstvenu zaštitu, bezbednost, zaštitu okoline, odnose sa zajednicom, nadmetanje i komunikaciju.

- **Texaco: Smernice o korporativnom ponašanju**

Ove smernice se odnose na neprikladna plaćanja i poklone, ponašanje u međunarodnom poslovanju, primenu Zakona protiv podmičivanja u inostranstvu, poslovanje sa vlastima i izveštavanje o nepravilnostima.

14. Kodeksi ponašanja za strukovne i nevladine organizacije

- **Konferencija Glasovi slobode, London 1987: Povelja za slobodnu štampu**

Ovu izjavu, koja sadrži 10 principa usvojili su novinari iz 34 države, okupljeni na konferenciji o problemima cenzure, održanoj u Londonu 1987. Konferencija je održana pod okriljem organizacije Svetskih izdavača za slobodnu štampu, Međunarodnog instituta za štampu, Interameričke novinske asocijacije, Severnoameričke asocijacije emitera i Međunarodne federacije periodične štampe.

- **Međunarodna advokatska komora, 1956: Međunarodni etički kodeks**

Ova izjava sa 21 pravilom za pripadnike advokatske profesije je prvi put usvojena 1956.

- **Međunarodna advokatska komora, 1990: Standardi za nezavisnost advokatske profesije**

Ovaj dokument, usvojen 1990, osmišljen je sa ciljem da pomogne unapređenju i obezbeđenju odgovarajuće uloge advokata. Njegov cilj je da se dopune osnovni principi UN o ulozi advokata. Dok su principi UN pre svega namenjeni vladama, u ovom dokumentu se pažnja posvećuje pitanjima nezavisnosti advokata sa stanovišta pripadnika same profesije.

- **Međunarodni centar za neprofitno pravo: Principi i regulativa u neprofitnom sektoru**

Izvršni direktor Međunarodnog centra za pravo u neprofitnom sektoru je u ovom izvodu iz dokumenta identifikovao određene principe regulative u neprofitnom sektoru.

- **Nigerija 1996: Etički kodeks za novinare**

Ovaj kodeks su napisali Savez novinara Nigerije, Zajednica urednika Nigerije, Udruženje vlasnika novina Nigerije i Nigerijski novinski savet.

- **Transparency International: Pravila o sukobu interesa**

Upravni odbor Transparency International je doneo ovaj strateški dokument, koji se primenjuje na predstavnike TI i njegove ogranke u pojedinim državama.

- **Udruženje novinara Ugande: Kodeks profesionalnog ponašanja**

Ovaj kodeks je osmišljen sa namerom da posluži za razrešavanje nesuglasica između javnosti i štampe i za propisivanje disciplinskih sankcija u slučaju nepoštovanja propisanih standarda.

- **Ujedinjene nacije, 1982: Principi etike medicinske profesije, posebno one koja je od značaja za ulogu zdravstvenih radnika u zaštiti zatvorenika i pritvorenih lica od mučenja, nehumanog ili ponižavajućeg tretmana i kažnjavanja**

Generalna skupština UN usvojila je ovih 6 principa u rezoluciji 37/194 od 18. decembra 1982.

- **Ujedinjene nacije, 1990: Osnovni principi i uloga advokata**

Ovi principi su usvojeni na Osmom kongresu UN o prevenciji kriminala i tretmanu prestupnika, a potvrđeni rezolucijom Generalne skupštine UN 45/121 od 14. decembra 1990. UN su pozvale države da se rukovode ovim principima kada formulišu relevantno zakonodavstvo i politiku, kao i da ih primenjuju u skladu sa svojim ekonomskim, socijalnim, pravnim, kulturnim i političkim posebnostima. U rezoluciji 45/166 od 18. decembra 1990, Generalna skupština UN je pozvala vlasti zemalja da "poštuju principe i da ih uzmu u obzir u skladu sa svojim pravnim okvirom i postojećom praksom".

15. Kodeksi ponašanja za državne funkcionere, uključujući ministre i članove parlamenta

- **Afrički forum lidera, 1998: Nacrt kodeksa ponašanja za parlamente Afrike**

Ovaj nacrt je usvojen na Konferenciji o demokratizaciji afričkih parlamenata i političkih partija, koja je održana u glavnom gradu Bocvane, Gaboroneu, jula 1998, i kojoj su prisustvovali predstavnici parlamenata iz zemalja širom kontinenta. Dokument je ponuđen parlamentima Afrike sa očekivanjem i nadom da će pomoći u procesu izrade kodeksa ponašanja pojedinih zemalja u godinama koje dolaze.

- **Australija, 1995: Nacrt okvirnih etičkih principa za članove parlamenta i senatore**

Radna grupa je pripremila ove principe sa namerom da pomogne članovima oba doma australijskog parlamenta u obavljanju njihovih dužnosti. Principi izražavaju minimalne standarde ponašanja koje, po mišljenju članova radne grupe, australijski narod s pravom može da očekuje od svojih izabranih predstavnika.

- **Australija, 1995: Nacrt okvirnih etičkih principa za ministre i rukovodioce u državnoj upravi**

Principi koji su sadržani u ovom dokumentu imaju za cilj da pruže okvir za odnos ministara i visokih javnih službenika prema parlamentu. Oni dopunjavaju etičke principe namenjene članovima parlamentarnih domova kao i relevantne akte tih tela.

- **Australija, Odbor za pravnu reformu: Nacrt kodeksa ponašanja funkcionera (službenika)**

Ovaj model kodeksa ponašanja, koji je pripremio Australijski odbor za pravnu reformu, sadrži deset opštih principa. Odbor je takođe dao sugestije u vezi sa osmišljavanjem odgovarajućih kodeksa ponašanja za članove parlamenta, njihovo osoblje, ministre, osoblje zaposleno u ministarstvima, javne službenike, pripadnike odbrambenih snaga, nosioce određenih položaja, članove tribunala, medije i lobiste. Odbor je sugerisao i načine za regulisanje sukoba interesa i pitanja zapošljavanja po prestanku obavljanja funkcije, a dao je i predlog za izmenu krivičnog zakona.

- **Australija, Zakonodavno veće Novog Južnog Velsa: Nacrt kodeksa ponašanja**

Ovaj nacrt je pripremio stalni odbor zakonodavnog veća zadužen za pitanja privilegija članova parlamenta i njihove etike. Nacrt se odnosi na pitanja kao što su: opšte ponašanje, lično ponašanje, pridržavanje zakona, sukob interesa, upotreba javnog položaja za privatnu korist, prihvatanje poklona i besplatnih putovanja, upotreba unutrašnjih informacija ili službenih sredstava za ličnu korist, i ograničenja za zapošljavanje po prestanku funkcije.

- **Australija, Parlament države Viktorija: Registar interesa članova parlamenta**

Ovo je obrazac koji je preporučen za upotrebu prvi put nakon usvajanja Zakona o registru interesa članova parlamenta (1978).

- **Australija, Cirkular poverenika za zaposlene u javnom sektoru, broj 64: Kodeks ponašanja zaposlenih u javnom sektoru u Južnoj Australiji**

Ovaj kodeks sadrži osnovne principe državne administracije (principi koji su u vezi sa nepristrasnošću, sukobom interesa, primanjem poklona, sprečavanjem gubitaka, pružanjem jednakih mogućnosti), principe rada za vladu (odgovornost ministru za počinjanje njegovim naložima, obelodanjivanje informacija, javno komentarisanje, sloboda informisanja, "duvanje u pištaljku", političke aktivnosti na radnom mestu, korišćenje vladinih motornih vozila) i pitanja krivičnog prava (podmičivanje, korupcija, zloupotreba službe, iznuda, pretnja i osveta).

- **Australija, Nezavisna komisija za borbu protiv korupcije Novog Južnog Velsa, 1999: Preporuke za reformu u pogledu putovanja članova parlamenta**

Ovo je drugi izveštaj komisije po poslaničkim pitanjima na tu temu. U njemu se produbljuju rezultati analize upotrebe posebnih prava i povlastica članova parlamenta i daju preporuke za izmene u tom sistemu. Prvi izveštaj, iz aprila 1998. bavio se ponašanjem Brajana Lengtona i 6 drugih članova parla-

menta u vezi sa korišćenjem prava na službeno putovanje.

● **Kanada, 1994: Kodeks o sukobu interesa i zapošljavanju po prestanku službe za nosioce javnih funkcija**

Cilj ovog kodeksa je povećanje poverenja javnosti u poštenje nosilaca javnih funkcija i procesa donošenja odluka u vladi, kroz uspostavljanje jasnih pravila ponašanja o sukobu interesa i praksi zapošljavanja posle prestanka javne funkcije. Takođe se teži smanjenju na najmanju meru mogućnosti da dođe do sukoba privatnog interesa i javne dužnosti, a predviđaju se i načini da se takav sukob razreši ako do njega dođe.

● **Kanada, Ontario, 1994: Akt o integritetu članova zakonodavne skupštine**

Ovaj zakon propisuje pravila o ponašanju članova parlamenta i izvršnog veća koja su osmišljena radi sprečavanja sukoba interesa. Njime se traži da sva lica na koja se zakon odnosi podnesu izjave o imovini i dugovima, za sebe, bračne drugove i maloletnu decu. Zakon sadrži i odredbu kojom se uspostavlja funkcija poverenika za integritet.

● **Fidži, 1997: Kodeks ponašanja, odeljak 155 Ustava**

Ovom ustavnom odredbom propisuje se pet pravila ponašanja koja se primenjuju na sve nosioce javnih funkcija (uključujući i predsednika) i obavezuje parlament da putem zakona obezbedi punu primenu pravila.

● **Nemačka, 1998: Direktiva savezne vlade o sprečavanju korupcije u saveznoj administraciji**

Direktiva sadrži uputstva svim službenicima vlade o merama koje treba da preduzmu kako bi sprečili korupciju. Među merama se nalaze: analiza rizika, povećan nadzor i transparentnost, rotacija radnika na određenim poslovima, postavljanje kontakt osobe za prevenciju korupcije, ispitivanje unutar organizacije, razdvajanje funkcija planiranja, odlučivanja i plaćanja u postupku javnih nabavki, standardi za javne tendere, uključivanje antikorupcijskih klauzula u ugovore i obaveza traženja prethodne saglasnosti nadređenih za prihvatanje poklona.

● **Hong Kong, 1992: Cirkular sektora za javne službe o prihvatanju koristi i besplatne zabave**

Ovim aktom se traži od službenika poštovanje guvernerovog Uputstva o prihvatanju koristi i besplatne zabave iz 1992, koje se nalazi u aneksu, kao i odgovarajućih odredaba drugih propisa o javnim službama. U svom uputstvu, guverner je dao dozvolu svim kraljevskim službenicima da prihvate određene vrste koristi u određenim okolnostima.

● **Indija, 1968: Sveindijska pravila za vršenje poslova u javnim službama**

Ova pravila, koja se primenjuju na osnovu Zakona o javnim službama, važe za sve javne službenike u Indiji. Pitanja kojima se ovaj akt bavi su: zapošljavanje bližih rođaka, bavljenje politikom i izbornim aktivnostima, veze sa štampom i radio - stanicama, davanje i primanje poklona, učešće na javnim skupovima u čast drugih javnih službenika, privatne trgovačke aktivnosti, zapošljavanje na drugom mestu i aktivnosti na berzi. Ovim aktom se takođe traži od javnih službenika da daju izjavu o svojoj imovini i dugovima.

● **Indija, 1985: odredbe o razrešenju na osnovu napuštanja stranke iz desetog odeljka Ustava i ustavnog amandmana broj 52**

Na osnovu odredbi ovog amandmana, članovi centralnog i državnih parlamenata u Indiji, koji napuste političku stranku kojoj pripadaju, odnosno oni koji glasaju ili se uzdrže od glasanja suprotno uputstvima svoje stranke, prestaju da budu članovi parlamenta. Mada se može reći da odredba ovakve vrste ozbiljno ograničava članove parlamenta da postupaju na osnovu sopstvenog mišljenja i savesti, treba ukazati da je ovaj amandman donet kako bi se prestalo sa praksom promene partija usled podmićivanja.

● **Irska, 1995: Zakon o etici javnih službi**

Na osnovu ovog zakona nosioci nekih javnih funkcija (uključujući tu i članove parlamenta) su obavezni da obelodane svoje interese. Takođe je omogućeno osnivanje parlamentarnih odbora za interese članova parlamenta u oba skupštinska doma, kao i osnivanje komisije za ispitivanje postupaka koji su u suprotnosti sa odredbama zakona.

● **Malta, 1995: Etički kodeks članova predstavničkog doma**

Ovaj etički kodeks predstavlja dopunu Pravilnika o privilegijama i ovlašćenjima članova predstavničkog doma i ima za cilj ustanovljavanje standarda ispravnog ponašanja kojih izabrani predstavnici treba da se pridržavaju. Kodeks predviđa i osnivanje registra interesa članova doma.

● **Novi Zeland, Komisija za javne službe, 1997: Kodeks ponašanja u javnim službama**

Ovaj kodeks daje "minimalne standarde za integritet i ponašanje" u javnim službama. Cilj je da posluži kao osnov za kodekse koje će doneti rukovodioci pojedinih odeljenja izvršne vlasti, shodno specifičnim okolnostima. Kodeks ustanovljava tri osnovna principa kojih bi trebalo da se pridržavaju svi javni službenici: a) zaposleni bi trebalo da ispunjavaju svoje zakonske dužnosti profesionalno i sa integritetom, b) zaposleni bi trebalo da svoje dužnosti

obavljaju pošteno, verno i efikasno, poštujući prava javnosti i prava svojih kolega, c) zaposleni ne smeju da naškode ugledu poslodavca svojim privatnim aktivnostima. Ovim principima nije detaljno opisano ponašanje službenika, ali oni pružaju opštu sliku o tome kakvo se ponašanje od javnih službenika očekuje u njihovim odnosima sa vladom, neposredno pretpostavljenima, kolegama i javnošću.

● **Nigerija, 1999: Kodeks ponašanja za ministre i specijalne savetnike vlade**

Ovaj kodeks su potpisali svi ministri i specijalni savetnici Savezne vlade Nigerije koje je na te funkcije postavio predsednik Olusegun Obasandžo.

● **OECD, 1998: Principi za upravljanje etikom u javnim službama**

Savet OECD je 23. aprila 1998. usvojio ove principe i preporučio zemljama članicama da preduzmu akcije kako bi obezbedile da institucije dobro funkcionišu i da sistem promovise etičko ponašanje u javnim službama.

● **Papua Nova Gvineja, 1975: Zakon o dužnostima i odgovornosti rukovodstva**

Ovaj zakon ima za cilj primenu kodeksa za rukovodstvo koji je propisan u Ustavu. U zakonu se nabroja šta su sve rukovodioci zemlje dužni da čine (između ostalog: da redovno podnose ombudsmanovoj komisiji deklaraciju o imovini, prihodima i obavezama za sebe, bračne drugove i decu). Ombudsmanova komisija je ovlašćena da proverava ove deklaracije i da, kada je to prikladno, izvesti javnog tužioca, da ispita pritužbe o sumnjama na to da se neko od rukovodilaca ponašao suprotno propisima. Zakon je propisao ponašanja nespojiva sa rukovodećim funkcijama u državi: korišćenje službenog položaja za ličnu dobit, upravljanje kompanijom, vlasništvo nad udelom kompanije, plaćeno angažovanje, uzimanje provizije za sklapanje ugovora, primanje mita, prihvatanje zajma, nenamensko trošenje državnih sredstava i ostvarivanje lične prednosti na osnovu uvida u službene informacije.

● **Filipini, 1989: Kodeks ponašanja i etički standardi za državne funkcionere i zakon o zaposlenima (broj 6713)**

Cilj ovog zakona je da se ustanove etički i standardi ponašanja državnih funkcionera i zaposlenih u javnim službama, kao i da se propišu sankcije za kršenje zakona. Zakonom se traži javno obelodanjivanje imovine, obaveza, finansijskih i poslovnih interesa i njihove vrednosti, kao i potpuno objavljivanje svake transakcije državnog funkcionera koja je u vezi sa javnim interesom. Zakon takođe predviđa sistem olakšica i nagrada za one koji se primerno ponašaju u skladu sa normama kodeksa.

● **JAR, 1994: Kodeks ponašanja za izabrane članove stranke ANC**

Izvršni odbor Afričkog nacionalnog kongresa je usvojio ovaj kodeks 12. novembra 1994. Njega treba čitati u vezi sa statutom te partije; primenjuje se na sva lica koja su izabrana u narodnu skupštinu, senat ili skupštine provincija sa liste te partije ili kao njeni članovi.

● **JAR, 1996: Kodeks ponašanja u vezi sa finansijskim interesima članova narodne skupštine i senata**

Ovaj kodeks, koji je pripremio Odbor za regulativu narodne skupštine, usredsređuje se na finansijske interese. Namera je da ponašanje nefinansijske prirode bude predmet daljeg rada ovog odbora.

● **JAR, 1998: Propis o etici članova izvršne vlasti**

Cilj ovog propisa je da se predoče etički standardi ponašanja koje treba da poštuju članovi vlade, zamenici ministara i članovi provincijskih izvršnih veća, a sve na osnovu člana 96 (1) Ustava JAR.

● **JAR, 1999: Registar interesa članova parlamenta**

Od izabranih predstavnika naroda očekuje se da obelodane svoje udele u preduzećima i finansijske interese, svako plaćeno zaposlenje, upravljanje ili partnerstvo u preduzeću, pružanje konsultantskih usluga, sponzorisanje, dobijanje poklona ili besplatnih usluga, povlastica, neke vrste putovanja, nepokretnosti i penzije.

● **JAR, Samit o moralu 1998: Kodeks ponašanja za osobe na odgovornim položajima**

Ovaj kodeks ponašanja potpisali su svi učesnici "samita o moralu" koji je predsednik Nelson Mandela sazvao oktobra 1998. sa ciljem da se povede rasprava o "moralnoj krizi" južnoafričkog političkog i društvenog života. Prisustvovali su predstavnici svih većih političkih partija i verske vođe.

● **Tanzanija, 1995: Kodeks ponašanja javnih rukovodilaca**

Ovim aktom je ustanovljen etički kodeks za predsednika i druge "javne rukovodioce". Kodeks sadrži relativno skromne zahteve u pogledu toga šta sve rukovodioci treba da navedu u godišnjoj deklaraciji imovine i obaveza; na primer, oni su dužni da navedu podatke i za bračne drugove i nevenčanu decu, ali nisu dužni da imovinu prijavljuju ukoliko ne postoji sumnja da su "iznenada došli u posed bogatstva koje je ogromno u odnosu na njihove vidljive izvore prihoda". Iz obaveze prijavljivanja je isključen i širok spektar "imovine koja se ne može deklarirati".

● **Transparency International: Upitnik za više službenike**

Transparency International je razvila ovaj upitnik kako bi ga upotrebila na zatvorenim sastancima sa najvišim javnim službenicima u glavnim delovima izvršne vlasti, što bi bio prvi korak u formulisanju ili izmeni antikorupcijske strategije.

● **Uganda: Kodeks ponašanja rukovodilaca (član 233 Ustava)**

Ustavnom odredbom se traži od parlamenta da u formi zakona donese kodeks ponašanja za rukovodioce. Pri tome bi parlament odredio krug rukovodilaca, kao i organe zadužene za sprovođenje zakona.

● **Velika Britanija, Kraljevski trezor, 1994: Kodeks najbolje prakse za članove upravnih odbora javnih tela**

Ovaj dokument postavlja kodeks najbolje prakse za članove izvršnih odbora javnih tela koja nisu u sastavu njihovih ministarstava. Dokument je pripremio Trezor, a namera je da posluži kao model koji bi sva javna tela usvojila uz neophodne modifikacije. Preporučuje se da svi izvršni odbori javnih tela uspostave komisije za reviziju.

● **Velika Britanija, 1996: Kodeks ponašanja za članove parlamenta**

Ovaj dokument je pripremila komisija za izbor, na osnovu rezolucije Zastupničkog doma od 19. jula 1995, smernica za ponašanje članova parlamenta i 10 rezolucija Zastupničkog doma koje se odnose na registraciju interesa i zastupanja njegovih članova.

● **Velika Britanija, Nolanova komisija, 1995: Sedam principa javnog života**

Sedam principa koji se primenjuju na sve aspekte javnog života: nesebičnost, integritet, objektivnost, odgovornost, otvorenost, poštenje i liderstvo.

● **Velika Britanija, 1996: Kodeks javnih službi**

Ovaj kodeks postavlja pravni okvir za rad javnih službi i vrednosti kojih javni službenici treba da se pridržavaju. Model su originalno pripremili Trezor zastupničkog doma i Komisija za izbor u javnim službama. Kodeks je stupio na snagu 1. januara 1996, i čini deo uslova za zapošljavanje svakog javnog službenika.

● **Velika Britanija, 1997: Kodeks ponašanja i smernice o postupcima za ministre**

Ovaj sveobuhvatni kodeks za ministre, koji sadrži 135 članova, izdao je premijer Toni Blair kao izvor smernica i repera koji treba da posluže ministrima da vrše službene dužnosti "na način koji je u skladu sa najvišim standardima ispravnosti". Kodeks pokriva pitanja odnosa ministara sa vladom, parlamentom, njihovim službama u ministarstvu, javnim

službenicima, interesima izborne jedinice i političke partije, kao i pitanja putovanja ministara u inostranstvo, prezentacije politike, privatnih interesa i penzije.

● **Velika Britanija: Dužnosti i odgovornosti državnih službenika u odnosu sa ministrom ("Armstrongov memorandum")**

Ova ažurirana verzija Armstrongovog memoranduma iz 1985. odnosi se na dužnosti i odgovornosti javnih službenika u odnosu sa ministrom. U njoj se elaboriraju osnovni principi Kodeksa javnih službi koji je izdat januara 1996.

● **Velika Britanija, Nolanova komisija, 1995: Nacrt kodeksa o proceduri imenovanja u javnom sektoru**

Ovaj nacrt daje preporuke šta bi trebalo preduzeti da bi se definisao zadatak i osobine koje se traže, traženo znanje, pravljenje uže liste i predlaganje kandidata ministru, odabir najboljeg kandidata i potvrđivanje imenovanja.

● **Velika Britanija, Nolanova komisija, 1995: Standardi najbolje prakse otvorenosti (vladinih službi)**

Ovim standardima se od organa izvršne vlasti zahteva usvajanje posebnih kodeksa o pristupu informacijama, otvaranje sastanaka za javnost ili pružanje mogućnosti da se dobiju zapisnici sa sastanaka, redovno objavljivanje planova i strategija, ključnih statističkih podataka, rezultata konsultacija, izveštaja o ispitivanju pravilnosti rada, godišnjih izveštaja o radu i o budžetu.

● **Ujedinjene nacije, 1996: Međunarodni kodeks ponašanja državnih funkcionera**

Ovaj kodeks je deo Rezolucije 51/59 (Akcija protiv korupcije) i usvojila ga je Generalna skupština UN 12. decembra 1996, a zemljama članicama preporučila da ga koriste kao sredstvo u borbi protiv korupcije. Kodeks postavlja tri osnovna principa, a zatim se usredsređuje na sukob interesa, obelodanjivanje imovine, prihvatanje poklona i drugih po vlastica, poverljive informacije i političke aktivnosti.

● **SAD, 1997: Uredba o etici u vlasti - kodeks grada Čikaga**

Ovaj propis predstavlja kodeks ponašanja koji se primenjuje na sve izabrane i postavljene službenike u gradu Čikagu. Od njih se traži da ispune godišnju izjavu o finansijskim interesima. Propisom se takođe obezbeđuje registracija lobiranja i stvara se Odbor za etiku koji je ovlašćen da primi, ispita i izvesti o pritužbama na kršenje odredbi ovog propisa.

- **Vanuatu, 1998: Kodeks za rukovodioce (akt broj 2)**

Ovaj propis je zasnovan na članu 10 Ustava Republike Vanuatu, i njime je stvoren kodeks koga treba da se drže rukovodioci te zemlje. Kodeks sadrži odredbe o sukobu interesa, primenjivosti običaja i deklarisanju imovine i obaveza. Ombudsman je dobio ovlašćenje da ispituje i izveštava o ponašanju rukovodilaca, i da izvesti javnog tužioca o svakoj povredi kodeksa, a komesara policije o svakoj pritužbi koja je u vezi sa krivičnim delom. Sankcije za kršenje ovog propisa su novčane, zatvorske, razrešenje iz službe, zabrana ulaska u službu, gubitak prava po osnovu rada i oduzimanje dobiti stečene korupcijom.

- **Zambija, 1994: Kodeks ponašanja za članove parlamenta i ministre**

Ovim aktom, donetim na osnovu odredbi Ustava Zambije, ustanovljava se kodeks ponašanja za ministre, njihove zamenike i članove narodne skupštine, i traži od ministara da jednom godišnje deklariraju svoju imovinu, obaveze i prihode predsedniku Republike. Ovim aktom je komisija za istrage ovlašćena da ispituje tvrdnje o povredama normi. Postupak se vodi na osnovu izveštaja predsedavajućeg parlamenta ili predsednika, odnosno na inicijativu same komisije.

16. Sukob interesa

(videti takođe pod: Kodeksi ponašanja)

- **Australija, Novi Južni Vels, 1983: Ustavno pravilo o izveštavanju članova parlamenta**

Ovim pravilom se traži od članova parlamenta Novog Južnog Velsa da jednom godišnje izveste o svojim nepokretnostima, izvorima prihoda, primljenim poklonima, plaćenim putovanjima, interesima i položaju u korporacijama, položaju u sindikatima, strukovnim i poslovnim udruženjima, dugovima, raspolaganju imovinom i svakoj drugoj direktnoj ili indirektnoj koristi, povlastici ili obavezi, novčane ili nenovčane prirode, koja može da dovede do sukoba između privatnog interesa i javne dužnosti tog člana. Izveštaji se beleže u skupštinskom domu i javnost može da ih kontroliše.

- **Litvanija: Zakon o usklađivanju javnih i privatnih interesa u javnim službama**

Svrha ovog zakona je da se spreči sukob između privatnog interesa zaposlenih u javnim službama i javnog interesa zajednice. Lica koja vrše javnu službu u centralnim ili lokalnim vlastima (političari, stalni službenici i sudije), kao i kandidati za izbor ili imenovanje, moraju da sačine sveobuhvatnu godišnju izjavu o svojim privatnim interesima koja se zatim objavljuje u Službenom listu Litvanije. Zakon postavlja određene obaveze tim osobama, među kojima su obaveza samoizuzeća, ograničeno pra-

vo predstavljanja, ograničeno pravo primanja poklona i usluga, obaveza navođenja svake nove ponude za posao i ograničenje za zapošljavanje posle napuštanja službe. Nezavisna glavna komisija za etiku, koja je zadužena za primenu ovog zakona ima mogućnost da pokreće sudske tužbe u cilju otkazivanja ili poništavanja ugovora o zapošljavanju i transakcija koje su u suprotnosti sa odredbama zakona.

17. Savet Evrope

- **Savet Evrope, 1990: Konvencija o pranju novca, vođenju istrage, izvršavanju zaplene i konfiskacije dobiti stečene bavljenjem kriminalnim aktivnostima**

Ova konvencija je osmišljena kako bi putem me-
ra na nivou pojedinih država i kroz međunarodnu saradnju bila oduzeta dobit stečena vršenjem krivičnih dela.

- **Borba protiv korupcije u međunarodnim poslovnim transakcijama (preporuka SE iz 1997)**

Ova preporuka se bavi pitanjima kao što su: propisivanje krivičnog dela podmićivanja stranih javnih službenika, poresko oslobađanje, računovodstveni zahtevi, spoljna revizija i interna kontrola u kompanijama, javne nabavke i međunarodna saradnja.

- **Rukovodeći principi u borbi protiv korupcije iz 1997.**

Rezoluciju (97) 24 je usvojio Komitet ministara SE 6. novembra 1997. Ona sadrži 20 principa za borbu protiv korupcije koje je razradila multidisciplinarna grupa za korupciju (GMC). Vlasti u državama su pozvane da primene te principe u domaćem zakonodavstvu i u praksi. Ova rezolucija takođe upućuje GMC da sačini nacrt koji bi poslužio kao osnov za osnivanje odgovarajućeg efikasnog mehanizma za nadzor nad pridržavanjem ovih principa.

- **Savet Evrope, 1998: Krivičnopravna konvencija o korupciji**

Komitet ministara SE je usvojio ovu konvenciju novembra 1998. Njen glavni cilj je razvoj zajedničkih standarda u vezi sa određenim korupcijskim prestupima. Pored toga, ona se bavi sadržinskim i proceduralnim pitanjima koja su u bliskoj vezi sa tim prestupima i teži unapređenju međunarodne saradnje. Uz ovaj tekst ide i odgovarajuće obrazloženje.

- **Savet Evrope, 1999: Građanskopravna konvencija o korupciji**

Ovu konvenciju je usvojio Komitet ministara SE 9. septembra 1999. Konvencija je prvi i jedinstveni tekst koji se bavi pitanjima građanskog prava i korupcije. Ona se bavi pitanjima kao što su: naknada štete žrtvama korupcije, pravna odgovornost pojedinaca i države za štetu nastalu korupcijom javnih

službenika, uzrokovana nemarnost, važenje ugovora, zaštita zaposlenih koji izveste o korupciji, jasnoća i ažurnost računovodstva i revizije, prikupljanje dokaza, sudski nalozi radi sprečavanja raspolaganja imovinom pre konačnosti presude i očuvanje statusa kvo do okončanja sudskog postupka, kao i pitanjem međunarodne saradnje. GRECO će motriti koliko zemlje potpisnice poštuju odredbe konvencije. Konvencija je otvorena za potpisivanje svim zemljama članicama, zemljama koje nisu članice ali su učestvovala u izradi dokumenta, kao i Evropskoj zajednici. Uz tekst konvencije ide i odgovarajuće obrazloženje.

18. Akcioni planovi zemalja

- **Globalna koalicija za Afriku, 1999: Principi za borbu protiv korupcije u afričkim zemljama**

Na sastanku na nivou ministara koji je održan u Vašingtonu februara 1999, pod okriljem GKA, predstavnici 11 afričkih zemalja su se saglasili o 25 principa koji bi trebalo da posluže kao osnova za koncentrisane napore i saradnju u borbi protiv korupcije i da na taj način posluže globalnoj borbi protiv korupcije.

19. Krivično pravo

(videti takođe: Građansko pravo)

- **Hong Kong, 1970: Uredba o prevenciji korupcije**

U ovom propisu se određuje nekoliko krivičnih dela korupcije i propisuju se kazne za lica koja ih izvrše. Među krivičnim delima nalazi se i posjedovanje imovine čije poreklo javni službenik ne može da objasni, a među sankcijama se nalazi i konfiskacija imovine. Propisom se omogućava istraga, pribavljanje informacija, pretraživanje prostorija, privremeno oduzimanje putnih dokumenata i ograničava raspolaganje imovinom. U uredbi se takođe nalaze i odredbe o evidentiranju, a sudovima se daje pravo da zabrane dalje zapošljavanje osuđenih osoba.

- **Kenija, 1956: Zakon o prevenciji korupcije**

Ovim zakonom je određeno krivično delo korupcije u službi i propisana povećana kazna kada se prestup odnosi na ugovor sklopljen sa vladom. Stvara se pretpostavka postojanja krivice (dok se ne dokaže suprotno) u slučaju da osoba koja je zaposlena u vladi ili drugom organu vlasti primi novac, poklon, zajam, honorar, nadoknadu i slično. Postoji i odredba po kojoj davalac ovlašćenja mora da vrati iznos koji primi njegov zastupnik. Zakonom je ustanovljena i antikorupcijska institucija, koja je zadužena za prevenciju korupcije u javnom, paradržavnom i privatnom sektoru.

- **Malezija, 1997: Antikorupcijski zakon**

Ovim zakonom je kao krivično delo utvrđeno davanje i primanje nadoknade koje predstavlja korupciju, kao i podmićivanje službenika organa vlasti (koji su određeni tako da obuhvata vladu, lokalne vlasti, određene organizacije i dr. Ustanovljena je antikorupcijska agencija koja je nadležna za istragu, davanje uputstava, saveta i obrazovanje. Pravo na vođenje istrage iz ovog zakona uključuje i obavezu advokata da pruže tražene informacije, prisluškivanje razgovora i zaplenu putnih dokumenata. Postoji i odredba koja omogućava oduzimanje imovine koja je bila predmet prestupa. Ovaj zakon se primenjuje na građane i stalne rezidente Malezije, bilo da su počinili prestup u zemlji ili van nje.

- **Novi Zeland, 1910: Zakon o tajnim provizijama**

Ovaj zakon, koji važi još od 1911, zabranjuje zastupniku da ponudi ili da, zatraži ili prihvati, poklon ili drugu korist, radi činjenja ili nečinjenja u vezi sa poslovima zastupanog.

- **Trinidad i Tobago, 1987: Zakon o sprečavanju korupcije**

Ovaj zakon definiše korupciju u službi i propisuje sankcije za nju. Korišćenje službenih informacija na štetan način se takođe smatra krivičnim delom.

- **SAD, 1977: Zakon protiv podmićivanja u inostranstvu**

Ovim zakonom je zabranjeno firmama (kao i njihovim službenicima, direktorima, zaposlenima, zastupnicima i drugima koji postupaju u njeno ime) da podmićuju strane vladine službenike, političke partije, partijske zvaničnike i kandidate za političke položaje, radi dobijanja ili nastavka posla. Nezakonitim se smatra i plaćanje neke osobe, ako se pri tom zna da će deo plaćene sume biti ponuđen, dat ili obećan nekom stranom zvaničniku kao mito ili u svrhu dobijanja ili nastavljanja posla. Strana kompanija koja je proizašla iz američke firme ne podleže odredbama ovog zakona, ali američka firma ipak može da bude odgovorna i za njeno ponašanje, ukoliko odobrava, usmerava ili na drugi način učestvuje u spornim aktivnostima te firme. Zakon se ne primenjuje u slučajevima plaćanja koja su načinjena radi olakšavanja ili ubrzavanja redovnih poslova stranih vlada koji se odnose na dobijanje odobrenja, dozvola i drugih administrativnih dokumenata, obezbeđivanja policijske zaštite, telefonskih usluga, i snabdevanja vodom i energetskim izvorima.

- **Zambija, 1980: Zakon o koruptivnoj praksi**

Ovim zakonom je propisano nekoliko krivičnih dela koja se odnose na korupciju državnih funkcionera, kao što je posjedovanje imovine čije se poreklo ne može objasniti. Zakon se primenjuje na građane Zambije bez obzira na to gde je delo učinjeno.

Ustanovljena je i antikorupcijska komisija, sa funkcijama i ovlašćenjima slična onoj koja postoji u Hong Kongu. Zakon sadrži i odredbe koje se odnose na krivično gonjenje ovih dela, kao i neka pravila o dokazima. Zakon takođe sadrži odredbe koje se odnose na zapošljavanje nakon napuštanja službe za određene kategorije državnih funkcionera.

20. Carina

- **Savet za međunarodnu saradnju: Deklaracija Svetske carinske organizacije (Aruša, 1993)**

U ovoj deklaraciji se iznosi da korumpirane carinske službe ne donose državi odgovarajući iznos prihoda, da nisu delotvorne u borbi protiv nezakonite trgovine, da predstavljaju prepreku porastu međunarodne trgovine i privrednom rastu i da nemaju pravo na javno priznanje ukoliko njihovo osoblje ima naviku da krši zakon. Shodno tome, deklaracija je utvrdila ključne faktore koji se moraju uzeti u obzir u kreiranju programa društvenog integriteta u pojedinim zemljama.

21. Deklaracija imovine i prihoda

(videti pod: Kontrola imovine)

22. Definicija

- **Nezavisna antikorupcijska komisija Novog Južnog Velsa (Australija): Šta je korupcija?**
- **Blekov pravni rečnik**

23. Izbori

- **Sekretarijat Komonvelta, 1997: Dobra izborna praksa Komonvelta**

Ovaj dokument je proizvod diskusije održane na dve radionice za glavne izborne službenike koje je okupio sekretarijat Komonvelta. Osmišljen je da pomogne tvorcima politike, službenicima koji sprovode izbore i drugima, u razvoju i jačanju izbornog sistema. U njemu se govori o izornoj administraciji, registraciji birača, određivanju izbornih jedinica, formiranju političkih partija, predlaganju kandidata, objavljivanju prihoda i rashoda kandidata i stranke, sprovođenju kampanje i izbora.

- **Sekretarijat Komonvelta, 1999: Domaći posmatrači na izborima**

Ovo je izveštaj sa radionice o domaćim posmatračima na izborima. U njemu se ispituju svrha i delotvornost domaćih posmatrača i uloga posmatračkih tela u kontekstu opšteg procesa demokratizacije.

- **Hong Kong, 1955: Uredba o nezakonitim postupcima**

Ovaj akt ima za cilj sprečavanje korupcije i nezakonitosti na izborima. U njemu se određuje nekoliko prestupa, među kojima su podmićivanje i nezakonito dogovaranje, a tu su i odredbe koje se odnose na troškove izbora.

- **International IDEA, 1997: Etička i profesionalna izborna administracija**

Ovaj dokument sadrži kodeks ponašanja za etičko i profesionalno administriranje izbora. On je osmišljen da pomogne službenicima koji sprovode izbore dajući im opšte smernice za rad. Naročito se naglašava da izborna administracija mora da pokaže poštovanje zakona, da bude nepristrasna i partijski neutralna, transparentna i precizna, i osmišljena tako da služi biračima.

- **International IDEA, 1997: Etični i profesionalni posmatrači na izborima**

Ovaj dokument sadrži kodeks ponašanja za etično i profesionalno obavljanje aktivnosti posmatrača na izborima. Njime se bliže određuje kakvo se ponašanje očekuje od posmatrača i pružaju se smernice za "dobru praksu" u posmatranju. Kodeks ima za cilj da bude primenjiv na međunarodne posmatrače, mada većina njegovih odredbi može da se primeni i na domaće posmatrače.

24. Etika

(videti takođe: Kodeksi ponašanja - kontrola imovine i životnog stila)

25. Evropska unija

- **Politika Unije protiv korupcije, 1997.**

Kroz komunikaciju između komisije Evropske zajednice, Saveta i Evropskog parlamenta nastali su elementi sveobuhvatne politike unije protiv korupcije. Potrebna je dalja, još usklađenija akcija u vezi sa nekoliko pitanja, među kojima su potpisivanje i primena prvog protokola Konvencije o zaštiti finansijskih interesa Evropske zajednice i ukidanje poreskih oslobođenja u vezi sa podmićivanjem stranih službenika.

26. Imunitet i privilegije

- **Barbados, 1964: Zakon o parlamentu (privilegije, imunitet i ovlašćenja)**

Ovim aktom se određuju i regulišu ovlašćenja, privilegije i imunitet u dva doma parlamenta i među njegovim članovima. Zakon takođe ima za cilj da reguliše ponašanje članova i drugih lica u vezi sa parlamentarnom procedurom, zaštitu osoba koje su zaposlene u vezi sa objavljivanjem izveštaja parlamenta i ulazak u parlamentarne prostorije. Članovi

32 i 33 propisuju da je traženje ili primanje mita od strane člana parlamenta u vezi sa obavljanjem njegovih dužnosti, krivično delo, kako za njega, tako i za lice koje mito nudi ili daje.

● **Kenija, 1964: Zakon o narodnoj skupštini**

Ovim zakonom se određuju privilegije i imunitet članova narodne skupštine, koji se odnose na zakonito obavljanje njihovih dužnosti u skupštini. Zakonom se takođe zabranjuje članovima parlamenta da primaju mito, honorare, nadoknade, poklone i slično u vezi sa usvajanjem ili protivljenjem usvajanju nekog propisa o kojem se vodi rasprava pred parlamentom.

● **Zimbabve, 1971: Zakon o privilegijama, imunitetu i ovlašćenjima parlamenta**

Ovim zakonom se priznaju sloboda govora i rasprave, kao i privilegije i imunitet koji se odnose na članove parlamenta i omogućava se njihovo sprovođenje.

27. Međunarodne konvencije i sporazumi

● **Savet Evrope, 1990: Konvencija o pranju novca, vođenju istrage, izvršavanju zaplene i konfiskacije dobiti stečene bavljenjem kriminalnim aktivnostima**

Ova konvencija je osmišljena kako bi od kriminalaca bila oduzeta dobit stečena krivičnim delima, što se postiže kroz mere na nacionalnom nivou i međunarodnu saradnju.

● **Savet Evrope, 1998: Krivičnopravna konvencija o korupciji**

Komitet ministara SE je usvojio ovu konvenciju novembra 1998. Njen glavni cilj je razvijanje zajedničkih standarda u vezi sa određenim korupcijskim prestupima. Pored toga, ona se bavi sadržinskim i proceduralnim pitanjima koja su u bliskoj vezi sa tim prestupima i teži unapređenju međunarodne saradnje. Uz ovaj tekst ide i odgovarajuće obrazloženje.

● **Savet Evrope, 1999: Građanskopravna konvencija o korupciji**

Ovu konvenciju je usvojio Komitet ministara SE 9. septembra 1999. Konvencija je prvi i jedinstveni tekst koji se bavi pitanjima građanskog prava i korupcije. Ona se bavi pitanjima kao što su: naknada štete žrtvama korupcije, pravna odgovornost pojedinaca i države za štetu nastalu korupcijom državnih službenika, uzrokovana nemarnost, važenje ugovora, zaštita zaposlenih koji izveste o korupciji, jasnoća i ažurnost računovodstva i revizije, prikupljanje dokaza, sudski nalozi radi sprečavanja raspolaganja imovinom pre konačnosti presude i očuvanje statusa kvo do okončanja sudskog postupka, kao i pitanjem međunarodne saradnje. GRECO će motri-

ti koliko zemlje potpisnice poštuju odredbe konvencije. Konvencija je otvorena za potpisivanje svim zemljama članicama, zemljama koje nisu članice ali su učestvovala u izradi dokumenta, kao i Evropskoj zajednici. Uz tekst konvencije ide i odgovarajuće obrazloženje.

● **OECD 1997: Konvencija protiv podmićivanja stranih javnih službenika u međunarodnim poslovnim transakcijama i drugi instrumenti**

OECD-ova konvencija predstavlja važan korak u međunarodnim naporima koji su usredsređeni na to da se podmićivanje utvrdi kao krivično delo. Kroz ovu konvenciju, 29 zemalja članica OECD (koje predstavljaju 29 najbogatijih zemalja sveta) se saglasilo o tome da nuđenje, obećavanje i davanje mita (direktno ili preko posrednika) stranom javnom službeniku radi dobijanja ili održanja posla ili neke neprikladne prednosti u međunarodnom biznisu, predstavlja krivično delo.

● **Interamerička konvencija protiv korupcije iz 1996.**

Ova konvencija, usvojena 29. marta 1996, bila je prvi multilateralni antikorupcijski sporazum u svetu. Njena svrha je promocija i jačanje mehanizama koji su potrebni radi sprečavanja, otkrivanja, kažnjavanja i iskorenjivanja korupcije i unapređivanja, olakšavanja i regulisanja saradnje među zemljama potpisnicama, u cilju obezbeđivanja delotvornosti mera i akcija koje se odnose na korupciju u obavljanju javnih funkcija. Među merama oko kojih su se zemlje potpisnice saglasile su: usvajanje standarda ponašanja sa odgovarajućim mehanizmima za njihovu primenu, zabrana podmićivanja stranih službenika, utvrđivanje krivičnog dela "nezakonitog bogaćenja", kao i određivanje korupcije za krivično delo koje podleže ekstradiciji. Konvenciju je potpisalo 25, a ratifikovalo 10 zemalja, tako da je stupila na snagu 6. marta 1997.

28. Međunarodne finansijske institucije

● **Azijska banka za razvoj, 1998: Politika za borbu protiv korupcije**

Antikorupcijska politika ove banke je usredsređena na tri ključne tačke: podrška tržišnog nadmetanja i efikasne, delotvorne, odgovorne i transparentne javne administracije u sklopu delovanja banke na polju dobre vladavine i izgradnje kapaciteta; podrška obećavajućim antikorupcijskim naporima vlada zemalja članica i unapređenje kvaliteta rada vlasti u vezi sa pitanjima upravljanja; obezbeđivanje da se projekti banke sprovedu i njeno osoblje ponaša po najvišim etičkim standardima.

- **Međunarodni monetarni fond, avgust 1997: Uloga MMF u pitanjima upravljanja**

Ovaj dokument sadrži smernice koje je usvojio izvršni odbor MMF u vezi sa ulogom MMF po pitanjima upravljanja. On odražava konsenzus o značaju dobrog upravljanja (uključujući tu i izbegavanje koruptivnih postupaka) za ekonomsku efikasnost i razvoj. Imajući u vidu da MMF nema ovlašćenje da preuzme ulogu istražnih organa ili čuvara finansijskog integriteta u zemljama članicama, osoblje MMF je usmereno da se bavi pitanjima upravljanja, među kojima su i ona vezana za korupciju, i svoj rad zasniva na ekonomskim analizama koje je ovlašćena da sprovodi. Kada postoji razlog za verovanje da će individualni slučaj korupcije imati značajne makroekonomske implikacije, takvo pitanje će biti pokrenuto pred organima vlasti zemlje članice. U vezi sa međunarodnim transakcijama, osoblje MMF treba da sa jednakom pažnjom posmatra obe strane i da preporučiti prekidanje prakse koja bi potencijalno mogla da značajno poremeti ekonomske rezultate.

- **Međunarodni monetarni fond: Kodeks dobre prakse o fiskalnoj transparentnosti - deklaracija principa od 16. aprila 1998.**

MMF je objavio ovu deklaraciju želeći da naglasi značaj fiskalne transparentnosti za postizanje makroekonomske stabilnosti i kvalitetnog razvoja. Kodeks se zasniva na sledećim ciljevima: a) uloga i odgovornost vlasti treba da bude jasno postavljena; b) informacije o radu vlasti treba da budu dostupne javnosti; c) priprema, izvršenje i izveštavanje o budžetu treba da bude preduzeto na otvoren način; d) integritet fiskalnih informacija treba da garantuju nezavisni činioци. Kodeks govori o principima i praksi koje vlasti treba da primene kako bi ostvarile ove ciljeve.

- **Svetska banka: Korupcija i dobra vladavina - programska stanovišta iz oktobra 1997.**

U ovom aktu Svetska banka se založila da njen izveštaj "Pomoć državama u borbi protiv korupcije - uloga Svetske banke" i prateće smernice posluže kao sistemski okvir za novi pristup rešavanju problema korupcije, kao osnovne prepreke dugoročnom privrednom rastu i društvenom razvoju.

- **Svetska banka, 1997: Pomoć državama u borbi protiv korupcije - uloga Svetske banke**

U ovom izveštaju i pratećim smernicama, Svetska banka između ostalog zahteva obelodanjivanje isplata zastupnicima i javno oglašavanje većih konsultantskih ugovora, dopušta korišćenje polaganja zakletvi o poštenju i uprošćava postupak za suspendovanje dodele sredstava, otkazivanje zajmova i postavljanje zabrana za firme koje krše propisane norme.

29. Međunarodna pravna pomoć

- **Švajcarska, Savezna policija: Uslovi za uzajamnu pomoć u vezi sa krivičnim predmetima**

U ovom dokumentu se opisuju uslovi i postupak za traženje pravne pomoći od Švajcarske u krivičnim predmetima.

- **Švajcarska: Međunarodna pravna pomoć u vezi sa krivičnim predmetima**

Ovo delo Judit Naterer (Judith Natterer), asistentkinje prof. dr Mark Pita (Mark Pieth), bavi se analizom odredaba švajcarskog saveznog zakona o uzajamnoj pravnoj pomoći u vezi sa krivičnim predmetima.

- **Švajcarska: Vodič kroz švajcarske bankarske tajne**

Ovo delo dr Petera F. Milera (Peter F. Mueller), predsednika organizacije "Etika i biznis", iz 1998, ispituje odredbe propisa koji se odnose na bankarske tajne u Švajcarskoj i objašnjava kako bi trebalo postupati sa zahtevima za međunarodnu pravnu pomoć.

- **SAD, 1986: Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći**

Ovaj zakon je imao za cilj da načini delotvornim odredbe ugovora između vlade SAD i Velike Britanije (uključujući i vladu Kajmanskih ostrva) za unapređenje delotvornosti mehanizama zakonske prisile vlasti SAD i Kajmanskih ostrva u gonjenju i suzbijanju kriminala putem saradnje i uzajamne pomoći u krivičnim predmetima.

30. Međunarodne izjave

- **Globalni forum za borbu protiv korupcije, Vašington 1999: Deklaracija o obezbeđivanju integriteta službenika pravosuđa i bezbednosti**

Domaćin globalnog foruma 1999. bio je američki potpredsednik Al Gor, a prisustvovali su mu predstavnici vlada 90 zemalja. Globalni forum prepoznaje da korupcija ne može da koegzistira sa demokratijom i vladavinom prava i da korupcija nije neizbežna. Očekuje se da će dijalog započet u Vašingtonu biti nastavljen na godišnjim ministarskim sastancima za borbu protiv korupcije.

- **Međunarodna antikorupcijska konferencija 1997: Deklaracija iz Lime**

Ova deklaracija je usvojena kao zaključak Osme međunarodne konferencije za borbu protiv korupcije, koja je održana u Limi, septembra 1997, uz prisustvo preko 1000 građana iz 93 zemlje. Među učesnicima su bile značajne ličnosti iz međunarodnih organizacija i agencija koje pružaju pomoć, predstavnici vlasti, službenici antikorupcijskih agencija

i profesionalnih asocijacija, kao i novinari, teoretičari, poslovni ljudi i predstavnici građanskog društva. Deklaracija poziva vlade, međunarodne i regionalne organizacije, kao i građane širom sveta da usmere svoju energiju ka akcijama koje su pobrojane u deklaraciji, na međunarodnom, regionalnom, državnom i lokalnom nivou.

31. Sudska pomoć

(videti pod: Međunarodna pravna pomoć)

32. Sudske odluke

Napomena: imena u oko 140 sudskih slučajeva relevantnih za pitanje korupcije na koje je ovde skrenuta pažnja su izostavljena zbog nedostatka prostora.

33. Sudska revizija upravnih odluka

- **Komonvelt, 1993: Izjava iz Lusake o zakonitim vladama**

Ovaj dokument je originalno pripremljen i usvojen na radionici o upravnom pravu održanoj oktobra 1992. u glavnom gradu Zambije, Lusaki. Potvrđen je na sastanku ministara pravde zemalja Komonvelta na Mauricijusu novembra 1993, kao značajan prilog razvoju upravnog prava. Izjava iz Lusake sadrži principe koji odražavaju dobru administrativnu praksu, i kakva se, u mnogim zemljama, primenjuje u sudovima.

- **Rezolucija Saveta Evrope (77) 31 o zaštiti individua u odnosu na akte administrativnih vlasti od 28. septembra 1977.**

Prepoznajući neophodnost da se obezbedi pravičnost u odnosu između pojedinaca i upravnih vlasti, Komitet ministara je preporučio vladama zemalja članica da se u svojim zakonima i administrativnoj praksi rukovode principima koji su priloženi uz ovu rezoluciju. Ovi principi su osmišljeni da bi zaštitili pojedince u odnosu na pojedine mere i odluke koje vlasti preduzmu i koje direktno utiču na njihova prava, slobode ili interese, a u vezi sa pravom da budu saslušani, da ostvare pravo na pristup informacijama, da dobiju pomoć i pravo na predstavljanje, izjavu o razlozima za donošenje odluke i napomenu o pravnom leku.

- **Preporuka Saveta Evrope No.R(80)2 u vezi sa korišćenjem diskrecionih ovlašćenja od strane administrativnih vlasti od 11. marta 1980.**

Smatrajući da bi bilo poželjno postaviti zajedničke principe u svim zemljama članicama za unapređenje zaštite prava, sloboda i interesa fizičkih i pravnih lica protiv samovoljnog ili na drugi način neprikladnog korišćenja diskrecionih ovlašćenja, a

da se u isto vreme ne stvore prepreke za ostvarenje svrhe zbog koje su administrativne vlasti dobile takva ovlašćenja, Komitet ministara je preporučio vladama zemalja članica da se u svojim zakonima i administrativnoj praksi rukovode principima koji su priloženi uz ovu preporuku. Navedenih 11 principa za primenu diskrecionih ovlašćenja od strane administrativnih vlasti su klasifikovani na osnovne principe, procedure i kontrole.

- **Uganda, 1995: Pravo na pravično postupanje (član 42 Ustava)**

Ovom odredbom Ustava se garantuje pravo svakog lica koje se pojavljuje pred službenikom ili organom uprave da bude tretirano pravično i pošteno, kao i pravo takvog lica da se obrati sudu u vezi sa svakom administrativnom odlukom koja protiv takvog lica bude doneta.

34. Pravosuđe

- **Centar za nezavisnost sudija i advokata, 2000: Okvir za politiku sprečavanja i eliminisanja korupcije i obezbeđivanje nepristrasnosti sudskog sistema**

Ovaj dokument na 10 strana, koji se bavi problemom korupcije u pravosuđu, rezultat je sastanka šesnaest eksperata koje je okupio Centar za nezavisnost sudija i advokata iz Ženeve februara 2000. Dokument je namenjen vladama, međunarodnim finansijskim institucijama, pripadnicima pravosuđa, advokatima i drugim tvorcima politike. Oni su pozvani da preduzmu aktivne korake za sprečavanje i eliminisanje korupcije u pravosuđu. Postoji šest posebnih preporuka, među kojima se nalazi i kreiranje (od strane pravosuđa) izjave o sudskoj etici, sa mogućnošću izricanja sankcija kada je to neophodno.

- **Međunarodna asocijacija za kazneno pravo, Međunarodni odbor pravnika i Centar za nezavisnost sudija i advokata, 1981: Nacrt principa za nezavisnost pravosuđa**

Ovaj nacrt principa za nezavisnost pravosuđa je pripremila ekspertska komisija, na sastanku održanom u Sirakuzi, na Siciliji, maja 1981.

- **Međunarodna advokatska komora, 1982: Minimum standarda za sudsku nezavisnost**

Ovi principi govore o odnosu sudija sa izvršnom i zakonodavnom vlašću, uslovima i vrstama imenovanja sudija, disciplinskim merama i razrešenju sudija, a usvojila ih je Međunarodna advokatska komora na sastanku u Nju Delhiju, oktobra 1982.

- **Zemlje Azije i Pacifika, 1995: Pekinška izjava o principima za nezavisnost sudstva u regionu**

Ova izjava o principima predstavlja minimalne standarde koje je neophodno poštovati radi očuvanja nezavisnosti i uspešnog funkcionisanja sudstva. Usvojena je na Šestoj konferenciji šefova pravosuđa zemalja Azije i Pacifika.

- **Ujedinjene nacije, 1985: Osnovni principi nezavisnosti u pravosuđu**

Ovaj dokument je usvojen na Sedmom kongresu UN o prevenciji kriminala i tretmanu prestupnika, septembra 1995, a prihvaćen od strane Generalne skupštine UN, novembra iste godine. Generalna skupština je pozvala vlade da poštuju ove principe i da ih uzmu u obzir u okviru svog zakonodavstva i prakse.

- **Ujedinjene nacije, 1989: Procedure za efikasnu implementaciju osnovnih principa o nezavisnosti u pravosuđu**

Ove procedure je usvojio ECOSOC, a potvrdila Generalna skupština UN. One se bave pitanjima kao što su javnost, obezbeđenje resursa, periodično izveštavanje i tehnička pomoć.

- **Ujedinjene nacije: Nacrt univerzalne deklaracije o nezavisnosti sudstva**

Ovaj nacrt deklaracije se nalazi u završnom izveštaju o nezavisnosti i nepristrasnosti sudstva, sudija i njihovih saradnika i nezavisnosti advokata, koji je pripremljen na zahtev potkomisije UN za sprečavanje diskriminacije i zaštitu manjina pod vođstvom dr L.M. Singvija (E/CN.4/Sub.2/1985/18 i Add.1-6). Komisija za ljudska prava, na svojoj 45. sednici, Rezolucijom broj 1989/32 je pozvala vlade da uzmu u obzir principe postavljene u ovom nacrtu deklaracije kod primene osnovnih principa UN za nezavisnost sudstva.

35. Službenici koji sprovode zakonske prisilne mehanizme

- **Ujedinjene nacije, 1979: Kodeks ponašanja za službenike koji sprovode zakonske prisilne mehanizme**

Ovaj kodeks je usvojen na Generalnoj skupštini UN (Rezolucija 34/169), 17. decembra 1979, sa preporukom da mu vlade posvete dužnu pažnju u okviru nacionalnog zakonodavstva ili važeće prakse. Članom 7 se zahteva da se službenici koji sprovode zakonske prisilne mehanizme uzdrže od svakog akta korupcije i da se protiv takvih pojava rigorozno bore.

36. Pravni veb-sajtovi

(u pripremi)

37. Advokatska profesija

- **Međunarodna advokatska komora, 1956: Međunarodni etički kodeks**

Ovo je izjava sa 21 pravilom za pripadnike advokatske profesije prvi put je usvojena 1956.

- **Međunarodna advokatska komora, 1990: Standardi za nezavisnost advokatske profesije**

Izjava o standardima je osmišljena tako da pomogne unapređenju i obezbeđenju odgovarajuće uloge advokata. Ona je komplementarna sa osnovnim principima UN o ulozi advokata i detaljnija od njih. Dok su principi UN upućeni vladama, ovi standardi razmatraju pitanje nezavisnosti advokatske profesije iz njihovog ugla posmatranja.

- **Ujedinjene nacije: Nacrt univerzalne deklaracije o nezavisnosti sudstva**

Ovaj nacrt deklaracije se nalazi u završnom izveštaju o nezavisnosti i nepristrasnosti sudstva, sudija i njihovih saradnika i nezavisnosti advokata, koji je pripremljen na zahtev Potkomisije UN za sprečavanje diskriminacije i zaštitu manjina pod vođstvom dr L.M. Singvija (E/CN.4/Sub.2/1985/18 i Add.1-6). Komisija za ljudska prava, na svojoj 45. sednici je Rezolucijom broj 1989/32 pozvala vlade da uzmu u obzir principe postavljene u ovom nacrtu deklaracije pri primeni osnovnih principa UN za nezavisnost sudstva.

- **Ujedinjene nacije, 1990: Osnovni principi o ulozi advokata**

Ove principe je usvojio Osmi kongres UN o prevenciji kriminala i tretmanu prekršilaca, a pozdravila ih je Generalna skupština UN kroz Rezoluciju 45/121 od 14. decembra 1990. UN je pozvala vlade da se rukovode ovim principima u formulisanju odgovarajućeg zakonodavstva i političkih smernica, kao i da načine napore da primene ove smernice u skladu sa prilikama svake od zemalja. U svojoj Rezoluciji 45/166 od 18. decembra 1990, Generalna skupština je pozvala vlade "da poštuju ove principe i da ih uzmu u obzir u okviru svojeg nacionalnog zakonodavstva i pravne prakse. "

38. Lokalna vlast

- **Deklaracija iz Bratislave o reformi lokalne samouprave iz 1999.**

Ovaj dokument sadrži model koji je osmišljen na konferenciji predstavnika Transparency International iz srednje i istočne Evrope. Model je osmišljen sa ciljem unapređivanja usluga lokalnih službi i identifikovanja korena korupcije.

- **Povelja sa Viktorijinih vodopada iz 1997.**

Ova povelja, čiji je cilj povećanje integriteta lokalne administracije, usvojena je na obuci trenera

za razvoj sistema integriteta u lokalnim službama istočne i južne Afrike, koja je održana na Viktorijinih vodopadima, u Zimbabveu, avgusta 1997. Povelja usvaja sveobuhvatan pristup, tako što sjedinjuje brojne elemente u sistem integriteta koji je u mogućnosti da se održi i da pomogne izgradnji lokalne vlasti na zdravim temeljima.

39. Pranje novca

- **Evropska unija: Direktiva Saveta o sprečavanju korišćenja finansijskog sistema za pranje novca od 10. juna 1991.**

Savet Evropske zajednice je ovom direktivom zatražio od zemalja članica da donesu zakone, pravila i administrativne odluke, koje su potrebne radi usklađivanja sa predloženim merama u cilju sprečavanja upotrebe kredita i finansijskih institucija za pranje novca.

- **FATF (jedinica za finansijsku akciju), 1990: Četrdeset preporuka**

FATF je međudržavna organizacija čiji je cilj razvoj i unapređenje politike za sprečavanje pranja novca. Ove preporuke predstavljaju osnovu za delovanje protiv pranja novca, a osmišljene su tako da se mogu primeniti svuda u svetu. Preporukama su pokriveni aspekti krivičnog procesuiranja i mehanizama prinude, finansijski sistem, regulativa koja se na njega odnosi i međunarodna saradnja.

- **Međunarodna trgovinska komora, 1998: Priručnik za sprečavanje pranja novca**

Priručnik je osmišljen tako da pomogne onima koji nisu upoznati sa propisima protiv pranja novca i onima koji žive u zemljama gde takvi propisi ne postoje. Priručnik je prvenstveno namenjen bankama, ali je primenjiv i na druge finansijske institucije. U prvom delu daje se kratak pregled pranja novca, definicija, rizici i tehnike. U drugom delu se postavlja okvir za samozaštitu, zasnovan na najboljim poznatim postupcima, znanju poslovnih klijenata i srodnih institucija, kao i samoanalizi na osnovu metodologije CCA (Compliance Chain Analyses). Treći deo sadrži studije pojedinih slučajeva kojima se ilustruju pojedina pitanja i postupci o kojima se govori u tekstu. U dodatku se nalaze detaljna objašnjenja osnovnog teksta.

40. Kontrola imovine i životnog stila državnih funkcionera

- **Belize, 1994: Zakon o sprečavanju korupcije u javnom životu**

Ovim zakonom se zahteva da svaka osoba koja učestvuje u javnom životu (državni funkcioneri) podnese deklaraciju o prihodima i obavezama za sebe, bračnog druga i svoju decu. Prema odredbama zakona ove deklaracije se mogu publikovati u slu-

žbenom listu radi izveštavanja narodne skupštine i nezavisne Komisije za integritet, koja je takođe ustanovljena zakonom. Ovaj zakon propisuje i kodeks ponašanja koji se primenjuje na generalnog guvernera, članove parlamenta, državne funkcionere, članove i zaposlene u svim javnim telima, uključujući tu i organe lokalne vlasti, članove državnih korporacija i vladinih agencija. Kodeks sprovodi Komisija za integritet.

- **Gambija, 1982: Zakon o proceni imovine i sprečavanju korupcije (broj 17)**

Ovim zakonom je ustanovljena komisija koja treba da proceni imovinu državnih funkcionera, da ispita slučajeve u kojima postoji sumnja na korupciju i da ispita ponašanje ovih funkcionera u vršenju njihovih dužnosti, kao i odnose funkcionera koji nisu u državnoj službi sa državnim službama i njihovim funkcionerima. Ovim zakonom je definisano nekoliko krivičnih dela korupcije. U prilogu zakona nalazi se obrazac propisan za obezbeđivanje informacija koje se odnose na imovinu funkcionera. Od komisije se traži da o svojim nalazima izvesti predsednika, koji na kraju odlučuje da li će slučaj biti prosleđen državnom tužiocu na dalje postupanje.

- **Papua Nova Gvineja, 1976: Izjava komisiji ombudsmana o prihodima, imovini, poslovnim poduhvatima, poklonima i drugom**

Ovo je obrazac koji se koristi radi davanja izjave na osnovu obaveza koje proizlaze iz Ustava i Organskog zakona o dužnostima i odgovornosti rukovodilaca.

- **Tajland, 1998: Deklaracija imovine i obaveza (poglavlje 10, deo 1 Ustava)**

Članom 291 Ustava traži se od izabраних носилаца javnih funkcija (među koje spadaju premijer, ministri, članovi parlamenta i lokalnih veća) da daju izjavu o imovini i obavezama za sebe, svoje bračne drugove i maloletnu decu. Izjava se daje Državnoj komisiji za borbu protiv korupcije pri stupanju na dužnost i pri napuštanju službe. Deklaracije se objavljuju 30 dana po podnošenju. Komisija je ovlašćena da vrši proveru tačnosti deklaracija.

- **Trinidad i Tobago: Komisija za integritet**

Članom 138 Ustava ove zemlje ustanovljena je Komisija za integritet, zadužena za prijem deklaracija o imovini, obavezama i prihodima članova predstavničkog doma, ministara, skupštinskih sekretara, stalnih sekretara i rukovodilaca službi u državnoj upravi.

- **Trinidad i Tobago, 1987: Zakon o integritetu u javnom životu (broj 8)**

Ovim zakonom se traži od svih lica koja učestvuju u javnom životu (državni funkcioneri) da popune deklaraciju o svojoj imovini, prihodima i oba-

vezama, uključujući tu i imovinu kojom upravljaju punomoćnici na čije delovanje se ne sme uticati i predaju je Komisiji za integritet. Komisija je ovlašćena da proverava tačnost deklaracija i da pokrene odgovarajuću akciju pred direktorom javnih tužilaštava.

41. OAS (Organizacija američkih država)

- **Interamerička konvencija protiv korupcije iz 1996.**

Ova konvencija, usvojena 29. marta 1996, bila je prvi multilateralni antikorupcijski sporazum u svetu. Njena svrha je promocija i jačanje mehanizama koji su potrebni radi sprečavanja, otkrivanja, kažnjavanja i iskorenjivanja korupcije i unapređenja, olakšavanja i regulisanja saradnje među zemljama potpisnicama, u cilju obezbeđivanja delotvornosti mera i akcija koje se odnose na korupciju u obavljanju javnih funkcija. Među merama oko kojih su se zemlje potpisnice saglasile su usvajanje standarda ponašanja sa odgovarajućim mehanizmima za njihovu primenu, zabrana podmićivanja stranih službenika, utvrđivanje krivičnog dela "nezakonitog bogaćenja", kao i određivanje korupcije za krivično delo koje podleže ekstradiciji. Konvenciju je potpisalo 25, a ratifikovalo 10 zemalja, tako da je stupila na snagu 6. marta 1997.

- **Interamerički program za saradnju u borbi protiv korupcije iz 1997.**

Ovaj program koji je Generalna skupština Organizacije američkih država usvojila 5. juna 1997. sadrži mere u četiri oblasti saradnje: pravna, institucionalna, međunarodna i saradnja u okviru građanskog društva.

42. OECD (Organizacija za evropsku saradnju i razvoj)

- **OECD, 1994: Preporuke za suzbijanje podmićivanja u međunarodnim poslovnim transakcijama**

Zemlje članice OECD su se saglasile u vezi sa preporukama kojih bi svaka od njih trebalo da se pridržava kako bi odvratila, sprečila i borila se protiv podmićivanja stranih javnih službenika. Ove preporuke treba da posluže kao orijentir u kampanjama protiv korupcije u međunarodnim poslovnim transakcijama. Kao što se i predviđalo, pokazalo se da preporuke mogu da budu delotvoran katalizator za promene. Tri godine kasnije, usvojena je OECD-ova Konvencija o suzbijanju podmićivanja stranih javnih službenika u međunarodnim poslovnim transakcijama.

- **OECD: Preporuke za borbu protiv korupcije prilikom nabavki u okviru programa pomoći**

Ovom preporukom pozivaju se zemlje da traže uključivanje antikorupcijskih odredaba kod nabavki koje se sprovode u sklopu bilateralnih programa pomoći.

- **OECD, 1997: Revidirane preporuke o suzbijanju podmićivanja u međunarodnim poslovnim transakcijama**

Ovim preporukama iznose se mere koje bi zemlje članice trebalo da preduzmu u oblasti računovodstva, javnih nabavki i utvrđivanja podmićivanja stranih javnih službenika kao krivičnog dela. Ovim merama se zahteva od kompanija da čuvaju odgovarajuću računovodstvenu dokumentaciju, usvoje metode interne kontrole i podvrgnu se spoljnoj reviziji. U oblasti javnih nabavki preporučuje se da kompanije za koje se utvrdi da su krive za podmićivanje stranih javnih službenika budu suspendovane iz budućih tendera. Od država se takođe traži da sarađuju u istragama i sudskim procesima radi efikasnog procesuiranja slučajeva podmićivanja stranih javnih službenika.

- **OECD, 1998: Preporuke za unapređenje etičkog postupanja u javnim službama**

Ovom preporukom države su pozvane da preduzmu akciju kako bi obezbedile da institucije dobro funkcionišu i da sistem promoviše etičko ponašanje u javnim službama.

- **OECD 1997: Konvencija protiv podmićivanja stranih javnih službenika u međunarodnim poslovnim transakcijama i drugi instrumenti**

OECD-ova konvencija predstavlja važan korak u međunarodnim naporima koji su usredsređeni na svrstavanje podmićivanja u krivična dela. Kroz ovu konvenciju, 29 zemalja članica OECD (koje predstavljaju 29 najbogatijih zemalja sveta) se saglasilo o tome da će propisati kao krivično delo nuđenje, obećanje i davanje mita (direktno ili preko posrednika) stranom javnom službeniku radi dobijanja ili održanja posla ili neke neprikladne prednosti u međunarodnom biznisu.

43. Ombudsman

- **Belize, 1993: Zakon o ombudsmanu**

Na osnovu ovog zakona uspostavljena je institucija parlamentarnog poverenika, poznatog i pod imenom ombudsman. Poverenika imenuje generalni guverner, na preporuku oba doma parlamenta. Ombudsman je ovlašćen da sprovodi istrage, kada smatra da je neko ministarstvo, sektor, posebna organizacija, policijska jedinica, gradsko veće ili drugo javno telo, odnosno službenik takvog tela, kriv zbog korupcije ili drugog prestupa, ili da je neka

osoba pretrpela nepravdu, povredu ili zloupotrebu koja je rezultat takvog ponašanja vlasti. Pritužbe na ponašanje organa vlasti i službenika se upućuju neposredno ombudsmanu. Ukoliko se ništa ne preduzme po preporukama ombudsmana, od njega se traži da o toj činjenici izvesti narodnu skupštinu. Ombudsman podnosi izveštaj skupštini jednom godišnje, a po zahtevu i češće.

● **Filipini, 1989: Zakon o ombudsmanu**

Služba ombudsmana na Filipinima (Tanodbayan) je ustanovljena Ustavom te zemlje, gde su takođe određeni i uslovi koje treba da ispunjava nosilac te funkcije (najmanje 40 godina starosti, priznata ispravnost i nezavisnost, desetogodišnje članstvo u advokatskoj komori, odnosno bavljenje sudijskom profesijom; kandidati na izborima sa poslednjih izbora ne mogu biti ombudsmani), postupak imenovanja (izbor vrši predsednik sa liste koju pripremi savet sudija i advokata, na kojoj ne može biti manje od šest kandidata) i trajanje mandata (sedam godina bez prava na ponovni izbor, odnosno do eventualnog kandidovanja na izborima). Zakonom su razrađene Ustavne odredbe i utvrđene nadležnosti ombudsmana na veoma širok način. On je ovlašćen da sprovodi istrage u vezi sa svakom radnjom ili propuštanjem radnje za koju se čini da je nezakonita, nepravična, neodgovarajuća ili neefikasna, a mogućnost da izriče disciplinske mere proteže se na sve izabrane i postavljene funkcionere vlade, izuzev onih koji mogu biti razrešeni samo u posebnom procesu, članova kongresa i pripadnika pravosuđa. On može da pokrene krivično gonjenje i da naredi ma kom službeniku da izvrši neku radnju koja se zakonom zahteva, odnosno da zaustavi, spreči ili ispravi zloupotrebu ili neodgovarajuće vršenje dužnosti i da preduzme mere protiv funkcionera ili službenika koji se ne povinuje njegovim zahtevima. Ukoliko smatra da je neki propis nezakonit ili nepravičan, ombudsman ima pravo da preporuči predsedniku i kongresu njegovu izmenu.

● **JAR, 1994: Zakon o javnom zaštitniku (broj 23)**

Služba javnog zaštitnika je ustanovljena Ustavom ove zemlje sa ciljem zaštite javnosti od malverzacija u radu vlade, nedoličnog ponašanja lica koja vrše javnu funkciju, neodgovarajućih postupaka u vezi sa trošenjem javnog novca, nedoličnog ili nezakonitog bogaćenja osobe koja vrši javnu funkciju i radnji ili propusta javnih službenika koji kao rezultat imaju nanošenje štete drugoj osobi. Zakon reguliše i druga pitanja u vezi sa službom zaštitnika, kao što su način obavljanja istraga i objavljivanja nalaza.

● **Švedska: Zakon o Riksdagu**

Ovim zakonom je Riksdag (parlament) ovlašćen da izabere četiri ombudsmana sa zadatkom da nadgledaju primenu zakona i drugih propisa u javnim službama.

● **Transparency International: Osnovni principi za službu ombudsmana**

U ovom dokumentu TI je identifikovala devet suštinskih elemenata za uspešno funkcionisanje službe ombudsmana.

● **Vanuatu, 1995: Zakon o ombudsmanu (broj 14)**

Ovaj zakon dopunjuje odredbe Ustava koji se odnose na službu ombudsmana. On bliže određuje kvalifikacije i uslove za zapošljavanje u službi. Kako bi se obezbedilo normalno funkcionisanje službe, zakon pruža ombudsmanu mogućnost da ispita svaku tvrdnju o kršenju Kodeksa o upravljanju. S druge strane, sredstva prinude kojima raspolaže su ograničena na to što postupci koje vodi javni i što može da daje izveštaje i preporuke premijeru, parlamentu i drugim vlastima. U određenim okolnostima, može se obratiti i sudu kako bi obezbedio sprovođenje ranije datih preporuka.

44. Otvorena vlada

(videti odeljke: **Pristup informacijama, Javne nabavke i Odredbe o transparentnosti**)

45. Parlament

● **Australija, 1992: preporuke Komisije za skupštinski i administrativni pregled Kvinslenda u izveštaju "Parlamentarni odbori za javnu upravu"**

U izvodima ovog izveštaja, komisija preporučuje ustanovljenje pet skupštinskih odbora koji bi bili ovlašćeni da ispituju i izveštavaju o svim aspektima javne administracije u Kvinslendu. To bi bili odbori zaduženi za: finansije i administraciju, pitanja zakonitosti i ustavnosti, razvoj zajednice i društva, resurse i infrastrukturu i privredu. U izveštaju se detaljno obrazlažu funkcije svakog od predloženih odbora.

● **Sekretarijat Komonvelta, 1998: Uloga opozicije**

Ovo je izveštaj sa radionice o pravima i odgovornosti opozicije, održane juna 1998. u Londonu. Među pitanjima kojima se ova radionica bavila nalaze se: pozivanje izvršne vlasti na odgovornost; opozicija kao "alternativna vlada", zakonodavne funkcije, postizanje konsenzusa i nacionalni interes, opozicija, građani i građansko društvo i opozicija u decentralizovanim demokratskim državama.

46. Zakletve o integritetu

● **Malavi 1996: Pakt o integritetu iz Lilongvea**

Učesnici iz širokog spektra malavijskog društva prisustvovali su u novembru 1996. skupu koji je doveo do stvaranja ogranka Transparency International i polaganja zakletve o integritetu.

- **NVO južne i istočne Afrike, 1995: Kominike iz Usa Rivera**

Predstavnici afričkih nevladinih organizacija koje su učestvovali na regionalnom seminaru o korupciji i njenom uticaju na razvoj u Usa Riveru u Tanzaniji, novembra 1995, složili su se oko toga da korupcija ima vrlo loš uticaj na razvoj i borbu za smanjenje siromaštva, što je bio razlog da polože zakletvu o ulozi NVO u borbi protiv korupcije.

- **Tanzanija 1995: Zakletva o integritetu iz Aruše**

U ovom dokumentu sadržani su zaključci do kojih su došli učesnici radionice o društvenom integritetu, koja je održana avgusta 1995. u Aruši. Učesnici iz raznih delova tanzanijskog društva su pozvali političke stranke i kandidate na sledećim izborima da javno izlože svoj akcioni plan za jačanje društvenog integriteta.

- **Uganda, 1995: Deklaracija o integritetu iz Mukonoa**

Ovu deklaraciju su pripremili učesnici radionice o sistemu društvenog integriteta koja je održana 28. novembra 1995.

47. Pravila za zapošljavanje po odlasku iz javnog sektora

(videti: Kodeksi ponašanja za javne službenike)

48. Privatni sektor

- **Međunarodna trgovinska komora, 1996: Preporuke za vlade i međunarodne organizacije u vezi sa iznuđivanjem i mitom**

U ovom dokumentu nabrojane su mere koje bi vlasti trebalo da preduzmu kako bi rešile problem iznuđivanja i mita. Među njima se nalaze periodični izveštaji o merama koje se preduzimaju radi nadgledanja funkcionera koji su umešani u trgovinske transakcije, odgovarajuće mere radi sprečavanja zloupotreba kod onih koji odobravaju određene poslove, mehanizmi za objavljivanje iznosa priloga u političke svrhe i propisi kojima se traži da privredno značajna preduzeća periodično budu podvrgnuta reviziji od strane nezavisnih stručnjaka.

49. Privilegije

(videti pod: Imunitet i privilegije)

50. Nabavke

(videti pod: Javne nabavke)

51. Tužioci

- **SAD: Nezavisni savet (propisi o specijalnom tužiocu)**

Kada god državni tužilac primi informacije dovoljne za pokretanje istrage protiv izabranih lica (uključujući i predsednika i potpredsednika SAD) pod sumnjom da su počinili delo kažnjivo po saveznom krivičnom zakonu i ako državni tužilac smatra da pokrenuti postupak može da dovede do toga da se on nađe u ličnom, finansijskom ili političkom sukobu interesa, zatražiće imenovanje nezavisnog saveta.

52. Javne nabavke

- **Azijska banka za razvoj: Smernice za nabavke koje se vrše sredstvima iz zajma banke**

Ove smernice imaju za svrhu informisanje onih koji uzimaju novac na zajam od Azijske banke za razvoj i za njihove potencijalne dobavljače i ugovarače, kojih se opštih principa i procedura moraju držati prilikom sprovođenja postupka nabavki dobara i radova. Ove smernice se primenjuju na nabavke koje se finansiraju iz redovnih sredstava banke, kao i na one finansirane iz posebnih fondova..

- **Ekvador: Procedura javnog nadmetanja i dodele ugovora - zakon i praksa**

Ovo je uputstvo za primenu Ley de Licitaciones y Concurso de Ofertas, Ley No.679 od 20. avgusta 1976, što je glavni propis kojim se reguliše javno nadmetanje u Ekvadoru.

- **Hong Kong, Nezavisna komisija za borbu protiv korupcije: Lista za proveru prilikom nabavki i sprovođenja tendera**

Ovim dokumentom se sugerišu neke od osnovnih procedura za proveru primene tenderskog sistema. One su osmišljene radi sprečavanja korupcije i zbog toga se dokument odnosi na one oblasti u kojima postoji sumnja da može doći do korupcije.

- **Jordan, 1994: Nacrt statuta Vrhovne institucije za nabavke**

Kada je ovaj nacrt pisan, cilj je bio da posluži kao vodilja svim organima vlasti prilikom nabavki na domaćem i međunarodnom tržištu nepokretnosti, dobara, usluga, roba, materijala, opreme i uređaja. Trebalo je da bude ustanovljena nezavisna institucija koja bi se zvala Vrhovna institucija za nabavke, koja bi imala ovlašćenje da nadzire primenu zakona, drugih propisa, odluka i direktiva koje se odnose na nabavke. Nacrt sadrži i odredbe koje zabranjuju plaćanje provizije u zamenu za sklapanje posla, odnosno davanje poklona i povlastica sa istom svrhom.

- **JAR, 1994: Transparentnost u javnim nabavkama koje su poštene i zasnovane na nadmetanju (član 187 Ustava)**

Ova odredba Ustava propisuje da će nabavke dobara i usluga na svim nivoima vlasti biti regulisane aktom parlamenta, koji će obezbediti da članovi tenderskih komisija budu nezavisna i nepristrasna lica, da sistem tendera bude pravičan, javan i da obezbedi nadmetanje, da će tenderska komisija da sačini zapisnik o svojim odlukama i pruži razloge za svoje odluke svim zainteresovanim stranama. Odredba zabranjuje nedolično mešanje u proces donošenja odluka tenderske komisije.

- **Transparency International, 1995: Model propisa o sklapanju javnih ugovora u sklopu primene sporazuma protiv podmićivanja**

Model zakon o javnim ugovorima je stvoren sa namerom da posluži kao deo sporazuma protiv podmićivanja. U njemu se zabranjuju određeni postupci i obezbeđuje uvođenje određenih uslova u javne ugovore.

- **Svetska banka, 1996: Smernice za nabavke sredstvima od zajmova IBRD i IDA**

Ove smernice se odnose na one koji u okviru projekata koje finansira Banka sprovode nabavke. Od njih se traži da se pridržavaju najviših etičkih standarda u toku sprovođenja nabavke i tokom izvršenja takvih ugovora. Ujedno se određuje da će Banka: a) odbiti predlog projekta ukoliko utvrdi da je ponuđač korupcijom došao do toga da bude predložen, b) otkazati zajam ukoliko utvrdi da je zajmoprimac ili njegov predstavnik bio umešan u korupciju prilikom nabavke ili sprovođenja ugovora i c) objaviti da je firma koja je bila umešana u korupciju nepodobna za dobijanje posla koji Banka finansira, bilo na izvesno vreme ili zauvek.

53. Etika javnog sektora

(videti: Kodeksi ponašanja)

54. Povraćaj imovine (uključujući istragu, zamrzavanje, zaplenu i oduzimanje)

- **Singapur, 1989: Zakon o korupciji (član 65 A, oduzimanje koristi)**

Ovom normom se obezbeđuje oduzimanje koristi stečene korupcijom. Kad god optuženi bude proglašen krivim za krivično delo korupcije, sud je dužan da naredi oduzimanje koristi koje je stekao tim krivičnim delom. Naredba se uzima u obzir prilikom određivanja kakva će novčana kazna biti izrečena (bez obzira na eventualne druge vrste kazne). "Korist stečena korupcijom" je određena tako da ob-

uhvata imovinu koja nije u skladu sa poznatim izvorima prihoda optuženog.

55. Verske zajednice

- **1997: Izjava latinoameričkog episkopskog saveta - Deklaracija o etici protiv korupcije**

56. Sektorske inicijative

- **Health Action International, 1996: Izjava o transparentnosti i javnoj odgovornosti u regulativi koja je u vezi sa narkoticima**

Ova izjava je proizašla sa sastanka međunarodne radne grupe koji je održan u Upsali, u Švedskoj septembra 1996, u organizaciji HAI i fondacije Dag Hammarskjöld. Cilj je bio unapređenje otvorenosti i javne odgovornosti u regulativi koja je u vezi sa narkoticima i to kako u razvijenim, tako i u zemljama u razvoju.

57. Istraživanja (javno mnjenje)

- **Novi Zeland, Procena stepena odobravanja javnosti iz 1997.**

- **Nigerija, Analiza upitnika o vrednosti stalnih sekretara iz 1999.**

- **Tanzanija, Istraživanje o izabranom ponašanju parlamentaraca, upitnik iz 1996.**

- **Tanzanija, Istraživanje o izabranom ponašanju parlamentaraca, rezultati iz 1996.**

- **Transparency International, Indeks percepcije korupcije 1995.**

- **Transparency International, Indeks percepcije korupcije 1996.**

- **Transparency International, Indeks percepcije korupcije 1997.**

- **Transparency International, Indeks percepcije korupcije 1998, 1999, 2000.**

- **Velika Britanija, Standardi za članove parlamenta**

Galupova istraživanja su pokazala da je između 1985. i 1994. nivo nepoverenja javnosti i otuđenja od članova parlamenta značajno porastao.

- **Velika Britanija: Stav javnosti o grupama pojedinih zanimanja**

Ovo istraživanje je sprovedeno 1983, i ponovo, deset godina kasnije..

- **Velika Britanija: Šta član parlamenta ne bi smeo da prihvati?**

Istraživanje je sprovedeno novembra 1994.

58. Odredbe o transparentnosti

- **Bolivija: Uredba o transparentnosti (član 5 vrhovne uredbe broj 23318-A od 3 novembra 1992)**

Prema ovoj uredbi transparentnost vršenja dužnosti javnih službenika je osnovna za obezbeđenje verodostojnosti njihovih postupaka.

- **Novi Zeland, 1994: Zakon o fiskalnoj odgovornosti**

Na osnovu ovog zakona ministri, između ostalog, moraju da objave godišnju izjavu o budžetskoj politici i period u kome će ona biti ažurirana zavisno od privrednih i poreskih kretanja, uključujući i period pred izbore, kao i da objave političke odluke i druge bitne stvari koje mogu da utiču na fiskalnu situaciju u budućnosti.

- **Filipini: republički zakon broj 7041**

Ovaj zakon je osmišljen kako bi se postigla transparentnost i jednakost mogućnosti u procesu zapošljavanja novog osoblja, tako što se traži objavljivanje potpunog spiska položaja za koje se traže izvršioc, u svim granama i organima vlasti, uključujući i preduzeća koja su u vlasništvu države, odnosno lokalne samouprave, ili su pod državnom kontrolom.

- **Južna Koreja: Zakon o korišćenju pravih imena**

Cilj ovog dekreta predsednika je borba protiv korupcije u birokratiji. Knjigovodstveni sistem u kome se koriste prava imena se primenjuje na sve finansijske transakcije, uključujući tu i depozite, štedne uloge, akcije i obveznice. Od onih koji su posedovali finansijska sredstva pod lažnim imenima tražilo se da u roku od dva meseca registruju račune na svoja prava imena. Oni koji nisu tako postupili, nisu mogli da podignu svoj novac sa računa.

59. Ujedinjene nacije

(videti takođe: Pravosuđe)

- **Ujedinjene nacije, 1979: Kodeks ponašanja za službenike koji sprovode zakonske prisilne mehanizme**

Ovaj kodeks je usvojen na Generalnoj skupštini UN (Rezolucija 34/169) 17. decembra 1979, sa preporukom da mu vlade posvete dužnu pažnju u okviru nacionalnog zakonodavstva ili važeće prakse. Članom 7 se traži da se službenici koji sprovode zakonske prisilne mehanizme uzdrže od svakog akta korupcije i da se protiv takvih pojava rigorozno bore.

- **Ujedinjene nacije, 1982: Principi medicinske etike koji se odnose na ulogu zdravstvenih radnika, posebno doktora, u zaštiti zatvorenika i pritvorenika od mučenja i drugih okrutnih, nehumanih i ponižavajućih postupaka ili kazni**

Ovih šest principa je usvojila Generalna skupština UN u rezoluciji 37/194 od 18. decembra 1982.

- **Ujedinjene nacije, 1985: Deklaracija o osnovnim principima pravde za žrtve kriminala i zloupotrebe ovlašćenja**

Ovu deklaraciju Generalna skupština UN je usvojila 29. novembra 1985. (Rezolucija 40/34). Ona sadrži, između ostalog, i odredbe koje se odnose na restituciju, odnosno nadoknadu licima koja su pretrpela ekonomske gubitke usled radnji ili propuštanja radnji sankcionisanih odredbama krivičnog prava, uključujući tu i norme koje se odnose na zloupotrebu ovlašćenja.

- **Ujedinjene nacije, 1990: Osnovni principi o ulozi advokata**

Ove principe je usvojio Osmi kongres UN o prevenciji kriminala i tretmanu prekršilaca, a pozdravila ih je Generalna skupština UN kroz Rezoluciju 45/121 od 14. decembra 1990. UN je pozvala vlade da se rukovode ovim principima u formulisanju odgovarajućeg zakonodavstva i političkih smernica, kao i da načine napore da primene ove smernice u skladu sa prilikama svake od zemalja. U svojoj Rezoluciji 45/166 od 18. decembra 1990, Generalna skupština je pozvala vlade "da poštuju ove principe i da ih uzmu u obzir u okviru svojeg nacionalnog zakonodavstva i pravne prakse. "

- **Ujedinjene nacije: Deklaracija protiv korupcije i podmićivanja u međunarodnim trgovinskim transakcijama (Rezolucija GS UN 51/191 od 16. decembra 1996)**

U ovoj deklaraciji UN su pozvale zemlje članice da preduzmu delotvorne i konkretne mere za borbu protiv svih oblika korupcije, podmićivanja i nezakonitih postupaka u međunarodnim trgovinskim transakcijama. Posebno, od zemalja se zahteva da propišu podmićivanje stranih javnih službenika kao krivično delo na delotvoran i usaglašen način, da odbiju da pruže poresko oslobađanje za mito koji firme plate, da podstiču razvoj poslovnih kodeksa, standarda i prakse koja zabranjuje korupciju, da pruže uzajamnu pomoć u krivičnim istragama i sudskim procesima, da obezbede da propisi o bankarskim tajnama ne predstavljaju prepreku za vođenje istrage i sudskog postupka, te da nezakonito bogatstvo javnih službenika proglašava za krivično delo.

● **Ujedinjene nacije: Rezolucija o akciji protiv korupcije (Rezolucija GS UN broj 51/59, od 12. decembra 1996)**

Ovom rezolucijom se preporučuje zemljama članicama da primene međunarodni kodeks ponašanja javnih službenika, koji je dat kao prilog uz rezoluciju, kao vodilju u naporima usmerenim na suzbijanje korupcije, a od generalnog sekretara se traži, da u konsultaciji sa državama i drugim relevantnim telima sačini plan za implementaciju i da ga podnese komisiji za sprečavanje kriminala i krivično pravo.

● **Ujedinjene nacije: Deklaracija o kriminalu i javnoj bezbednosti (Rezolucija GS UN 51/60, od 12. decembra 1996.**

U članu 10 ove deklaracije zemlje članice su se saglasile sa tim da zabrane korupciju i podmićivanje i bore se protiv njih tako što će doneti zakone koji se mogu primeniti. Države su se takođe saglasile sa tim da razmotre osmišljavanje konkretnih mera za međunarodnu saradnju radi suzbijanja korupcije, kao i razvoj tehničke ekspertize radi kontrole i sprečavanja korupcije. U drugim članovima ove deklaracije govori se o transnacionalnom kriminalu, uključujući tu i pranje novca stečenog izvršenjem ozbiljnih krivičnih dela.

● **Ujedinjene nacije, 1996: Međunarodni kodeks ponašanja javnih službenika**

Ovaj kodeks, koji je sadržan u rezoluciji GS UN 51/59 usvojen je 12. decembra 1996. Zemljama članicama je preporučeno da ga koriste kao sredstvo u borbi protiv korupcije. U kodeksu se nabrajaju opšti principi, a zatim se usredsređuje na pitanja sukoba interesa, prijavljivanja imovine, prihvatanje poklona i drugih usluga, poverljivih informacija i političke aktivnosti.

● **Ujedinjene nacije: Rezolucija 52/87 o Međunarodnoj saradnji u borbi protiv korupcije i podmićivanja u međunarodnim trgovinskim transakcijama od 12. decembra 1997.**

U ovoj rezoluciji GS UN se saglasila da sve države treba da preduzmu sve moguće mere radi primene deklaracije UN protiv korupcije i podmićivanja u međunarodnim trgovačkim transakcijama i Međunarodnog kodeksa ponašanja javnih službenika. Generalna skupština je zatražila od generalnog sekretara da pozove zemlje članice da o koracima koje su preduzele na sprovođenju odredbi deklaracije izveste Komisiju za sprečavanje kriminala i krivično pravo, kako bi ova razmotrila koje bi korake trebalo preduzeti u daljoj primeni deklaracije.

● **Ujedinjene nacije: Izveštaj ekspertske grupe sa sastanka o korupciji, Buenos Ajres, 17-21. mart 1997.**

Ovaj izveštaj se usredsređuje na implementaciju Rezolucije GS UN 51/59 i 51/191. U njemu se

određuju institucije koje su ključne u svakom programu prevencije i kontrole korupcije, i preporučuju 43 mere, uključujući i elaboraciju međunarodnih konvencija o korupciji i podmićivanju.

● **Izveštaj generalnog sekretara UN za 1998: Unapređenje i održavanje vladavine prava - akcije protiv korupcije i podmićivanja**

Ovaj izveštaj koji je podnet shodno Rezoluciji GS UN 52/87, sadrži analizu informacija iz zemalja članica o merama koje su preduzete protiv korupcije i podmićivanja, kao i pregled aktivnosti koje su preduzeli Centar za prevenciju međunarodnog kriminala, međunarodne i nevladine organizacije. Ovaj izveštaj takođe sadrži posebne preporuke koje treba da razmotri Komisija za sprečavanje kriminala i krivično pravo, a koje su u vezi sa daljim radom u oblasti borbe protiv korupcije.

60. "Duvači u pištaljku"

● **Australija, 1992: Zakon o zaštiti "duvača u pištaljku" Novog Južnog Velsa**

Cilj ovog propisa je da se ohrabri i olakša objavlivanje koruptivnog ponašanja u javnom interesu, kao i malverzacija i značajnih gubitaka u javnom sektoru. Kao način za to, zakon predviđa jačanje procedura za obelodanjivanje, zaštitu lica koja bi zbog obelodanjivanja trpela štetne posledice i sredstva da se obelodanjene informacije ispitaju na odgovarajući način. Ovaj zakon nije prošao u parlamentu Novog Južnog Velsa.

● **Australija, 1994: Zakon o zaštiti "duvača u pištaljku" Kvinslenda**

Glavni cilj ovog zakona je promocija javnog interesa putem zaštite lica koja otkriju nezakonito, nemarno ili nepodesno ponašanje u javnom sektoru, opasnost za javno zdravlje ili bezbednost i opasnost za životnu sredinu. Usled toga što je zaštita veoma široka, zakon sadrži i mnoštvo mehanizama koji treba da uravnoteže interese, usredsređujući se na zaštitu tamo gde je ona najpotrebnija; da olakšaju odluku da li se posebna zaštita primenjuje na određeni slučaj obelodanjivanja; da obezbede odgovarajuće razmatranje interesa osoba protiv kojih se obelodanjivanje odnosi; i da sprečavaju da se zakon nepovoljno odrazi na nezavisnost pravosuđa i na vladine komercijalne poslove. Ovaj zakon omogućava zaštitu samo kada je u pitanju "obelodanjivanje u javnom interesu", koje predstavlja posebnu vrstu obelodanjivanja, definisano osobom koja obelodanjivanje vrši, vrstom informacije koja se obelodanjuje i subjektom kome je informacija data.

● **Velika Britanija, 1998: Zakon o obelodanjivanju u javnom interesu**

Ovaj zakon je u stvari dopuna Zakona o pravima zaposlenih iz 1996. On je osmišljen da bi ohrabrio ljude da dignu glas o nesavesnim postupcima

na radnom mestu, da bi pomogao da organizacije na koje se poruka odnosi pre obrate pažnju na njen sadržaj nego na njenog donosioca i da se uzdrže od iskušenja da sakriju ozbiljne greške. Ovaj zakon se primenjuje na one zaposlene koji iskreno skrenu pažnju na krivična dela, dela koja povlače građansku odgovornost (nemar, kršenje ugovora, prekršaje), greške u pravosuđu, opasnosti po zdravlje, bezbednost i okolinu ili prikrivanje bilo koje od ovih pojava. Ova zaštita se primenjuje bez obzira na to da li je informacija bila tajna ili ne, i bez obzira gde se događaj desio.

● **SAD, 1998: Zakon o podršci "duvačima u pištaljku" distrikta Kolumbija**

U dva amandmana na Zakon o vladinom personalu iz 1978, vlasti distrikta su želele da pruže zaštitu onim službenicima koji izveste o rasipanju, prevarama, zloupotrebi ovlašćenja, kršenju zakona, pretnjama za javno zdravlje ili bezbednost, da primene obaveze koje proizlaze iz izveštaja supervizora o kršenju zakona kada okolnosti to zahtevaju, kao i da pruže istu zaštitu zaposlenima u podređenim službama i u firmama koje rade po ugovoru sa distriktom.